

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної роботи
на здобуття ступеня вищої освіти Магістр

на тему: «Банківські ризики та механізм управління ними»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньо-професійною програмою
Фінанси, банківська справа та страхування
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа
та страхування
ступеня вищої освіти Магістр
групи 1
Левченко Г. В.

Полтава - 2022 року

ЗМІСТ

	ст.
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ	8
1.1. Економічна сутність ризиків комерційного банку та зміст управління ними	8
1.2. Система показників оцінки ризиків комерційного банку	15
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СТАНУ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ	21
2.1. Аналіз стану управління ризиками пасивних операцій банку	21
2.2. Аналіз стану управління ризиками активних операцій банку	37
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ	47
3.1. Засоби оптимізації ризиків за пасивними операціями комерційного банку	47
3.2. Шляхи мінімізації ризиків за активними операціями комерційного банку	56
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71
ДОДАТКИ	77

ВСТУП

Актуальність теми. Банки є фінансовими установами, котрі забезпечують діяльність економіки країни в цілому та окремих її суб'єктів. А тому діяльність банків досить важлива для країни в цілому. Варто також відзначити, що саме завдяки установам, що є банківськими можливі фінансові відносини між країнами. Банківські установи, як установи, котрі формуються з ціллю отримання прибутку наражаються на низку фінансових та нефінансових ризиків, котрі банк повинен означити, контролювати та управляти ними. Варто також акцентувати, що управління банківськими ризиками є досить важливим не лише для банків, а й для її клієнтів та країни в цілому, адже саме стабільна банківська діяльність – запорука стабільності просування коштів в межах держави та можливостей пришвидшення їх обігу, можливостей розширення виробництва та реалізації, задоволення потреб споживачів кінцевої продукції. Саме тому, вважаємо, що тематика дослідження банківських ризиків є досить актуальною, і актуальною не тільки з позиції діяльності комерційних банків, а й з позиції всіх економічних суб'єктів без винятку, бо саме банки є установами фінансового типу, котрі забезпечують рух економіки. Слід акцентувати, що нині банківські установи, котрі функціонують в Україні діють в умовах багатьох несистематичних змінних: мінливість та недосконалість законодавства, мінливість та недосконалість податкової бази і навантаження, інфляція, нестабільність економіки, воєнні дії, що безперечно позначається на зростанні банківських ризиків. Наукові дослідження стосовно банківських ризиків та управління ними залишаються відкритими, зокрема недостатньо дослідженими є питання оцінки даних ризиків, чинників впливу на них та управління банківськими ризиками. Варто також відзначити і відсутність єдиного підходу власне до трактування сутності банківського ризику.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана в межах програми науково-дослідних робіт кафедри фінансів, банківської справи та страхування за темою «Удосконалення механізму фінансової діяльності підприємств, організацій, установ».

Мета і завдання дослідження. Метою означеного нами дослідження є окреслення сутності банківських ризиків, теоретико-методичних поглядів на оцінку банківських ризиків та здійснення процесу управління банківськими ризиками, розробка рекомендацій практичного характеру стосовно управління банківськими ризиками, означення шляхів покращення стосовно даного управління в реаліях конкретного суб'єкту.

Поставлена мета в межах дипломної роботи реалізується завдяки формуванню наступних завдань:

- дослідити ознаки та складові банківського ризику;
- визначити чинники впливу на банківські ризики;
- окреслити сутність, завдання стосовно здійснення управління банківськими ризиками;
- узагальнити показники оцінки банківських ризиків;
- оцінити стан діяльності комерційного банку;
- дослідити стан управління ризиками банку;
- розробити пропозиції з приводу процесу вдосконалення управління ризиками банку.

Предмет і об'єкт дослідження. Об'єктом процесу дослідження є управління ризиками банку, що є базисом здійснення ефективної діяльності банку. Предметом здійснюваного дослідження є методичні аспекти стосовно оцінки ризиків банку та дослідження стану управління ними.

Методи дослідження. За час написання дипломної роботи використання набули певні методи здійснення дослідження: абстрактно-логічний (узагальнення аспектів теоретичного спрямування); графічна методика, системність підходу, методи зіставлення, порівняння, синтезу, аналізу (оцінка ризиків банку та стану управління ними). Також набули використання підходи вертикального, горизонтального дослідження. За час дослідження використовувались програми Microsoft Word, Microsoft Excel.

Інформаційна база дослідження. Інформаційною основою дослідження за час теоретичного узагальнення стали погляди економічної теорії, погляди науковців стосовно банківських ризиків, їх оцінки управлінням та покращенням

управління, окрім того під час здійснення дослідження використовувалась законодавча база пов'язана із даною проблематикою. Базою стосовно здійснення фінансового дослідження виступила звітність ХХХ.

Наукова новизна та практичне значення одержаних результатів. Наукові результати отримані у ході написання дипломної роботи визначають новизну роботи і винесені на захист, до них належать:

- узагальнення ознак, чинників та складових банківського ризику;
- узагальнення класифікаційних ознак стосовно банківських ризиків;
- обґрунтування етапів управління банківськими ризиками;
- узагальнення стратегій, механізмів і функцій управління фінансовими ризиками;
- узагальнення методів і напрямів оцінки банківських ризиків;
- дослідження стану управління ризиками банку;
- окреслення заходів управління банківськими ризиками.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота – самостійне дослідження, котре має наукове спрямування. Розробки і пропозиції дослідження авторські.

Апробація результатів дослідження. Позитивна оцінка стосовно дослідження та розробок, пропозицій була отримана під час оприлюднення на конференціях, а саме: III міжнародна науково-практична конференція (Херсон, 28-29 квітня 2021 р.), студентська наукова конференція Полтавської державної аграрної академії, (Полтава, 13 травня 2021 р.), всеукраїнська науково-практична конференція, (Харків, 20 травня 2021 р.).

Публікації. Результати проведеного дослідження опубліковані, зокрема у вигляді матеріалів конференцій обсягом 0,35 др. арк.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел, який нараховує 62 найменування, містить 33 таблиці, 2 рисунки, 4 додатки. Основний зміст роботи викладено на 70 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

1.1. Економічна сутність ризиків комерційного банку та зміст управління ними

Ринкове середовище сучасності та динамізм в економічних, соціальних, політичних процесів в межах держави залежать від багатьох факторів, серед яких ризикам банку належить вагома роль. Саме ризики змушують до пошуку нових шляхів формування конкурентоспроможності на ринку банківських послуг.

Варто відзначити, що вся банківська діяльність пронизана фінансовими ризиками, а в банківській практиці ризики є одним із основних напрямків здійснення менеджменту. Банківська діяльність – діяльність, що має досить високі ризики, що спровоковано тим, що власне діяльність банку (як стосовно формування ресурсів, так і стосовно здійснення активних операцій) повністю залежить від клієнтів банку та зовнішнього середовища їх функціонування. Окрім того варто звернути увагу і на інший аспект – ризик банківської сфери провокує додаткові фінансові ризики всіх суб'єктів, що взаємодіють із банками. Однак, парадокс полягає і в тому, що всупереч тому, що банківська сфера досить ризикова, а ця ризиковість провокує додаткові ризики всіх інших суб'єктів, банки є установами, котрі забезпечують стабільність економіки в країні.

Фінансовий ризик – ризик пов'язаний із недоотриманням прибутку, із його втратою або ж втратою капіталу взагалі під час здійснення діяльності.

Слід акцентувати на тому, що поняття ризику не є тотожним до поняття невизначеність, оскільки ризик підлягає оцінці, а невизначеність – ні.

Проблематику стосовно банківського ризику досліджують досить багато науковців, але питання стосовно сутності банківського ризику, чинників впливу на нього, класифікації банківських ризиків залишається відкритим.

Вважаємо, що відповідно до традиційних трактувань стосовно сутності фінансового ризику, які пропонують І. О. Бланк [5], Н. В. Воеводіна [14] визначається і сутність банківського ризику.

Ризик має багатокритеріальність стосовно прояву [5, 14]:

- ризик - це певна ймовірність невдачі, що провокують збитки, втрату капіталу;
- ризик – це наслідок невизначеності зовнішнього та внутрішнього середовища стосовно діяльності банків;
- ризик – це дії з метою отримання прибутку;
- ризик – це результат дії на попередню або ж ймовірну невдачу.

Ця багатокритеріальність накладає відбиток і на банківський ризик.

Отже, банківський ризик є ризиком стосовно недоотримання прибутку, його втрати або ж втрати капіталу внаслідок операцій банку із залучення коштів, їх розміщення та інших активних операцій банку.

Банківський ризик має певні ознаки (рис. 1.1).

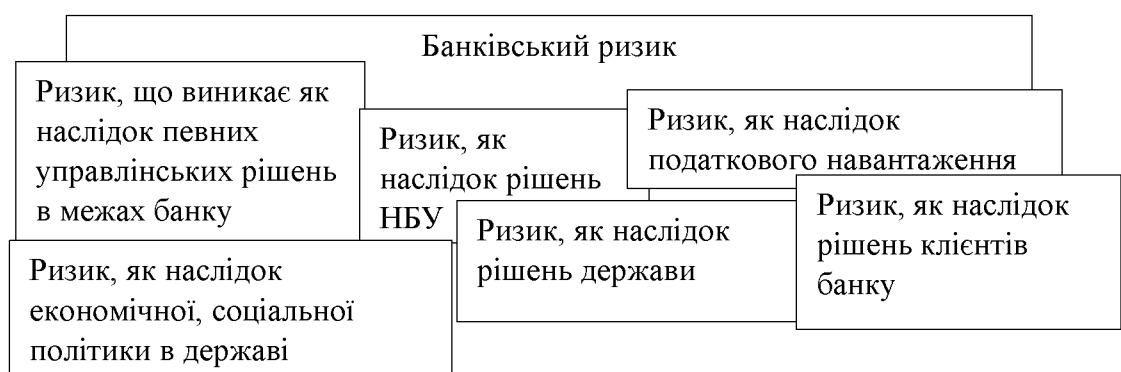

Рис. 1.1. Ознаки банківського ризику

Арбузов С. Г. зазначає, що банківський ризик залежить від подій та їх ймовірності, при цьому ці події та ймовірність може бути очікуваною або ж ні [2]. Аналогічне визначення стосовно ризиків діяльності банків подає і НБУ [43].

Визначимо ж які саме події та їх ймовірність провокують банківські ризики розподіливши їх на систематичні та несистематичні (табл. 1.1) [57, 58, 60].

Таблиця 1.1

Чинники, що провокують банківські ризики

Систематичні	Несистематичні
Макроекономічні	- масштаби діяльності конкретного банку; - управлінські підходи банку та ставлення до ризиків; - маркетинг в межах банку; - репутація банку; - стабільність та історія банку; - персонал банку та його кваліфікація
- економіка країни; - податкове навантаження на банківську сферу та клієнтів банку; - політична ситуація в країні; - воєнні дії; - стабільність діяльності НБУ та його рішення стосовно банківської сфери; - рівень інфляції; - законодавча база; - підтримка державою банківської сфери	
Мікроекономічні	
- платоспроможність клієнтів банку; - ставлення та довіра клієнтів до банку та банківської системи	

Дані фактори позначаються на діяльності всіх без винятку банків. І тут варто сказати, що систематичні фактори – фактори, до яких банк може лише пристосуватись і спрямувати свої дії на зменшення даних факторів, несистематичні – фактори, які залежать від дій окремо взятої банківської установи [7, 8].

Отже, банківські дії стосовно управління ризиками – це дії спрямовані на управління несистематичними ризиками та пристосування до систематичних ризиків. Однак, щоб здійснювати ефективне управління банківськими ризиками необхідно чітко їх окреслити.

На офіційному сайті НБУ зазначено, що з ціллю нагляду за банками НБУ виділяє дев'ять категорій стосовно банківського ризику [43]:

- ризик стосовно процентної ставки;
- ризик стосовно кредитної діяльності;
- ризик, що є ринковим;
- ризик стосовно ліквідності;

- ризик стосовно змін курсів валют;
- ризик, що є операційно-технологічним;
- ризик стосовно репутації банку;
- ризик, що є стратегічним;
- ризик, що є юридичним.

Саме ці категорії акцентовані під час контролю з боку НБУ [43].

Вважаємо, що всі ці ризики дійсно провокують втрати в банківській діяльності, однак з ціллю ефективного управління ними їх варто класифікувати поділивши на зовнішні та внутрішні, видові та інші (табл. 1.2).

Саме даний поділ, з нашого погляду, полегшить процес управління.

Таблиця 1.2

Класифікація банківських ризиків

Класифікаційна ознака	Складові класифікації
За видами	– фінансові; – операційні; – функціональні
За об'єктом ризику	– ризик певної дії, рішення; – ризик певної діяльності; – ризик діяльності банку в цілому
За комплексністю здійснення дослідження	– простий ризик (не має складових); – складний ризик (ризик, що має складові)
За джерелом утворення	– систематичний ризик; – несистематичний ризик
За наслідками	– ризик не фінансових втрат; – ризик стосовно втрати вигоди; – ризик, як акцент фінансових втрат
За часовою ознакою	– постійний ризик; – тимчасовий ризик
За рівнем втрат	– ризик в межах допуску; – ризик, що є критичним; – ризик, що є катастрофічним
За ймовірністю	– ризик, який підлягає прогнозуванню; – ризик, що прогнозуванню не підлягає
за стратегією	– ризик активних дій; – ризик пасивного очікування
За діяльністю	– ризик активних операцій; – ризик пасивних операцій

Вважаємо, що видова класифікація потребує більш детального поділу з ціллю здійснення ефективного управління (табл. 1.3) [8, 11, 12, 13, 15, 28, 36, 59].

Таблиця 1.3

Банківські ризики за видовою класифікацією

Видова ознака ризику	Складові класифікації ризику
Фінансові	1) ціннові: - валютний; - ризик зумовлений зміною вартості стосовно цінних паперів; - відсотковий; - ризик змін вартості активів; - ризик змін вартості пасивів; 2) нецінові: - кредитний; - депозитний; - ліквідності; - неплатоспроможності; - зниження фінансової стійкості банку; - змін стосовно дохідності: банку в цілому, операцій, портфелів; - ринковий; - структурний; - податковий
Операційні	- документарний; - технологічний; - трансакційний; - операційний; - зловживань; - стратегічний
Функціональні	- політичний; - соціальний; - економічний; - ризик стосовно відмивання коштів; - регулятивний; - системний; - форс-мажорний

Примостка Л. О. [47] визначені нами як операційні ризики відносить до функціональних, не виділяючи взагалі операційні, однак, з нашого погляду, виділені Примосткою Л. О. як функціональні ризики слід віднести саме до операційних, а функціональними є ті, що пов'язані із зовнішнім середовищем функціонування банку.

Означивши банківські ризики визначимо як саме здійснюється управління ними. Управління банківськими ризиками відбувається на

стратегічному рівні (інтегруючись в загальну стратегію діяльності банку) та на операційному рівні. Управління має певну послідовність дій, яка об'єднана в етапи управління банківськими ризиками (табл.1.4) [23].

Таблиця 1.4

Етапи управління банківськими ризиками на стратегічному рівні

Етапи управління	Конкретизація етапів
1. Визначення мети, цілей стосовно управління банківськими ризиками на стратегічному рівні	1.1. Визначення мети стосовно стратегічного управління ризиками банку 1.2. Визначення цілей стосовно стратегічного управління ризиками банку 1.3. Визначення тактичних цілей стосовно стратегічного управління ризиками банку з метою реалізації стратегічних цілей
2. Аналіз та оцінка сформованих цілей та ймовірності їх досяжності	2.1. Формування прогнозу фінансового стану банку та ймовірних ризиків. 2.2. Аналіз досягнення цілей стратегії стосовно стратегічного управління ризиками банку
3. Стратегічний аналіз стосовно діяльності банку та ймовірних ризиків	3.1. SWOT-аналіз банку з метою означення сильних та слабких сторін, оцінки системного та несистемного середовища. 3.2. Уточнення мети, цілей стосовно стратегічного управління ризиками відповідно до прогнозу та SWOT-аналізу. 3.3. Коригування стосовно сформованих цілей
4. Формування та реалізація стратегії стосовно управління ризиками банку та інтеграція даної стратегії в загальну стратегію банку	4.1. Обґрунтування конкретної стратегії стосовно управління ризиками банку. 4.2. Розробка плану реалізації стосовно означеної стратегії. 4.3. Реалізація стратегії
5. Оцінка результатів стратегічного управління фінансовими ризиками	5.1. Оцінка досягнення поставленої мети стосовно стратегічного управління ризиками банку. 5.2. Оцінка ефективності стратегії. 5.3. Визначення необхідності коригування стратегії в подальшому

Формування стратегії стосовно здійснення управління банківськими ризиками, базується на традиційних стратегіях ризик-менеджменту, які пропонує І. О. Бланк [5], зокрема стратегія стосовно уникнення ризику, стратегія стосовно зменшення ризику, стратегія стосовно нейтралізації ризику (табл. 1.5).

Означивши етапи управління банківськими ризиками на рівні, що є стратегічним, визначимо як здійснюється управління на рівні, що є операційним.

Таблиця 1.5

Стратегії, механізми, функції управління ризиками банку:

взаємозв'язок

Стратегії нейтралізації фінансових ризиків	Механізми нейтралізації фінансових ризиків	Функції	Механізми
Внутрішні		1) за об'єктом: дозвіл ризику; ризиковість стосовно вкладення капіталу; діяльність стосовно зниження ризику; здійснення страхування ризиків; відносини із зовнішніми суб'єктами. 2) за суб'єктом: прогнозування; організація; регулювання; координація; стимулювання; контроль.	- здійснення зовнішнього регулювання (закони); - підтримка держави; - підтримка НБУ; - фінансові ричаги – відсоток, курс валют, прибуток, чистий грошовий потік, втрати, тощо; - методи здійснення контролю та аналізу, лімітування, хеджування, диверсифікації, сек'юритизації, синдикації ризику, - фінансові інструменти: платіжні, кредитні, депозитні інструменти, інструменти інвестування, інструменти страхування
Стратегія стосовно уникнення ризику	Відмова від ризику		
Стратегія стосовно утримання ризику	Внутрішнє страхування		
Стратегія стосовно зменшення ризику	Диверсифікація, лімітування, хеджування, сек'юритизація, синдикація		
Зовнішні			
Стратегія стосовно передачі ризику	Зовнішнє страхування		

Так, вважаємо, що операційний рівень управління передбачає наступну поетапність [23, 60, 61]:

- 1) формування інформаційної бази стосовно здійснення управління ризиками банку;
- 2) ідентифікація ризиків банку;
- 3) оцінка стосовно ризиків банку (втому числі згідно нормативів НБУ);
- 4) оцінка можливостей стосовно нейтралізації ризику, якщо це не можливо зниження ризику а бо ж відмова від певних дій, що провокують ризик;
- 5) встановлення системи критеріїв з приводу прийнятності ризику;
- 6) прийняття ризикових рішень;

7) обрання конкретних методів стосовно уникнення або ж зменшення стосовно можливих негативних наслідків банківських ризиків та реалізація цим методів;

8) моніторинг та контроль стосовно банківських ризиків.

Варто окреслити, що ризики не завжди можна нейтралізувати взагалі, однак, у випадку неможливості їх нейтралізації, їх можна звести до мінімуму, відмовитись від ризикових дій або ж передати ризик страховій компанії.

1.2. Система показників оцінки ризиків комерційного банку

Банківські ризики є ризиками, що пронизують всю банківську діяльність, впливають не лише на прибуток банку, а й на його стійкість, стабільність, репутацію, економічну безпеку банку. Варто відзначити також, що банківські ризики провокують і ризики інших суб'єктів, котрі взаємодіють із банками та можуть призвести до розбалансування економіки країни в цілому.

Саме тому, з нашого погляду, оцінка банківських ризиків з метою подальшого управління ними – досить вагома складова банківської діяльності, а від її правильності, своєчасності і повноти залежить доля не лише окремо взятого банку, банківської системи в цілому, а й економіки країни.

Варто відзначити, що система оцінки ризиків банку повинна враховувати:

- постійну мінливість банківського ризику спровоковану багатьма систематичними та несистематичними чинниками;
- те, що взаємопов'язаність всіх банківських ризиків провокує взаємопов'язаність всіх оціночних показників.

Оцінка банківського ризику включає певні етапи здійснення оцінки [3, 17, 22, 51, 57, 62]:

- означення ризиків;
- оцінка чинників впливу на ризик;
- оцінка ймовірності настання ризику;

- оцінка обсягів можливих втрат;
- оцінка доцільності прийняття ризику, його уникнення або ж передачі.

В межах функціонування держави Україна питанням регулювання банківської діяльності та наглядом за нею (за законодавством) займається НБУ, котрий з ціллю контролю діяльності банків формує основні економічні показники стосовно діяльності банку та визначає нормативи по ним. Дотримання цих показників є основою стабільності не лише банку, банківської системи, а й суб'єктів, котрі взаємодіють із банками, країни вцілому.

Контроль стосовно банківських ризиків - досить вагома частка у наглядовій діяльності НБУ за окремими комерційними банками.

НБУ для здійснення оцінки ризиків банків використовує такі складові оцінки:

- обсяги стосовно ризику банку;
- якість здійснення управління ризиком в межах банку (як добре здійснюється виявлення ризику, його вимір, контроль, моніторинг);
- загальні висновки стосовно ризику - рівень банківського ризику та якість управління ним;
- ймовірність змін у ризику [43].

Оцінка фінансового ризику банку здійснюється за показниками, що є абсолютними та відносними. Так, абсолютний аналіз стосовно ризику банку передбачає здійснення оцінки статей активу і пасиву балансу в обсягах і в динаміці. Відносний аналіз стосовно ризику банку передбачає використання системи співставних коефіцієнтів.

В практиці оцінки ризиків, що є фінансовими використовують певні методи, які притаманні і для оцінки банківських ризиків [5, 23, 57, 60, 62]:

- статистичні;
- методи імітаційного моделювання;
- експертних оцінок;
- аналітичні методи;
- методи аналогій;

- комбіновані методи.

Порівняння відповідно до цих методів подано в межах табл. 1.6.

Таблиця 1.6

Порівняння методів здійснення оцінки банківських ризиків

Метод	Переваги методу	Недоліки методу
Метод імітаційного моделювання	Точність стосовно означення втрат та їх вірогідності відносно періодів у майбутньому	Потреба у значних масивах інформації статистичного характеру. Метод трудомісткий у застосуванні. Потреба у працівниках, що можуть здійснити процес моделювання
Аналітичні методи	Дослідження впливу чинників на результуючий показник	Метод трудомісткий стосовно застосування, вимагає додаткових знань
Метод аналогій	Ефективний у випадку недостатності фінансової інформації	Складність у моделюванні ситуації, що вже колись відбулась
Метод експертних оцінок		Суб'єктивність здійснення оцінки
Комбінований метод	Дозволяє оцінити синергічний ефект	Метод є трудомістким. Потребує додаткових знань працівників.

Оцінка ризиків банку повинна здійснюватися за певними напрямками оцінки:

- оцінка цінових ризиків;
- оцінка нецінових ризиків;
- оцінка операційних ризиків;
- оцінка функціональних ризиків [35, 51, 58, 60, 61, 62].

З метою оцінки ефективності управління банківськими ризиками застосовують певну систему показників, які є одночасно індикаторами банківських ризиків, фінансової стійкості банку, його економічної безпеки (табл. 1.7). Економічні нормативи стосовно діяльності банку – це не лише шлях оцінки банківських ризиків, а й шлях їх регулювання з боку НБУ [43]. Дотримання ж цих показників в межах окремого банку – це його превентивні заходи стосовно попередження ризиків.

Превентивні заходи мають своє практичне втілення у вигляді норм, котрі для банків є обов'язковими.

Таблиця 1.7

Напрями оцінки та система показників оцінки банківських ризиків

Напрямок оцінки за групою ризиків	Показники та їх розрахунок	Нормативне значення
Зниження фінансової стійкості	Н1 (норматив стосовно мінімального обсягу капіталу регулятивного) = Капітал основний та додатковий – Активи: акції та цінні папери на продаж – Вкладення стосовно капіталу інших банків – субординований борг в інших банках Н3 (норматив адекватності стосовно основного капіталу) = Основний капітал / Активи банку – Резерви	Н1: не менше 200 млн грн. Н3: не менше 4 %
Ризик ліквідності та неплатоспроможності	Н2 (норматив платоспроможності) = Регулятивний капітал / Активи + Позабалансові інструменти зважені за ступенем ризику кредитного Н6 (норматив ліквідності, що є короткостроковою) = Активи до 1 року / Зобов'язання до 1 року Н11 (норматив стосовно інвестування в цінні папери) = Кошти вкладені в акції / Регулятивний капітал Н12 (норматив стосовно загального інвестування) = Обсяги інвестування / Капітал регулятивний	Н2: не менше 12 % (напротязі 1 року), надалі не менше 12 % напротязі 2 року, далі не менше 10 %. Н6: не менше 60 %. Н11: не більше 15 % Н12: не більше 60 %
Ризик змін стосовно доходності	L1 = Ліквідні активи / Поточні зобов'язання L2 = Ліквідні активи / Сукупні активи D1 = Зміна депозитів / Депозити D2 = Зміна простроченої заборгованості за кредитами / Прострочена заборгованість за кредитами ROA = Прибуток / Активи ROS = Прибуток / Надходження ROE = Прибуток / Капітал	відсутні
Кредитний ризик	Н7 (обсяг ризику стосовно одного суб'єкту) = (Вимоги банку + Позабалансові зобов'язання) / Капітал Н8 (норматив стосовно кредитів, що є значними у обсягах) = Загальні обсяги всіх значних кредитів / Регулятивний капітал банку Н9 (норматив стосовно максимального обсягу кредитів одному інсайдеру) = Загальні зобов'язання інсайдера / Капітал Н10 (норматив стосовно максимального обсягу кредитів інсайдерам) = Загальні зобов'язання інсайдерів / Капітал	Н7: не більше 25 %. Н8: не більше 8-го обсягу стосовно регулятивного капіталу банку. Н9: не більше 5 %. Н10: не більше 40 %
Валютний ризик	Н13 (норматив стосовно загальної відкритої (або ж довгої або ж короткої) позиції стосовно валюти) = Загальна величина позиції / Регулятивний капітал Н13-1 (норматив ризику довгої позиції, що є відкритою) Н13-2 (норматив ризику стосовно короткої позиції, що є відкритою)	Н13: не більше 35 %. Н13-1: не більше 30 %. Н13-2: не більше 5 %

Дані норми мають власний поділ та призначаються власне для регулювання цих ризиків:

- норми загального спрямування стосовно банківської системи вцілому;
- норми індивідуального спрямування по банку, по операції;
- норми інституціонального спрямування, котрі окреслюють не цифрові питання: цілі кредитування, організаційні аспекти, ревізії, операційну діяльність, формування ресурсів тощо.

Протекціоністськими ж заходами стосовно захисту від банківських ризиків є:

- рефінансування НБУ;
- резерви банків;
- відрахування до Фонду гарантування вкладів.

Окрім даних показників оцінки, що являють собою коефіцієнтний аналіз, за яким сформовано нормативи варто використовувати і статистичні показники оцінки подані нами в табл. 1.8.

Таблиця 1.8

Оцінка рівня ризику: показники

Назва показника	Формула розрахунку	Умовні позначення
1	2	3
Економіко-статистичні методи		
Імовірність стосовно здійснених збитків	$R = P(x)$	R – міра ризику; $P(x)$ - ймовірність збитків або недоотримання прибутків; x – випадковість обсягів збитку; $M(x)$ - можливість збитку; σ^2 - дисперсія; R_i - можливі варіанти доходу операції; P_i - вірогідність варіантів доходу операції; \bar{R} - середній дохід операції; n – кількість спостережень; σ - середньоквадратичне відхилення
Величина стосовно ймовірного збитку	$R = M(x)$	
Рівень ризику, що є банківським	$R = M(x) \cdot P(x)$	
Дисперсія	$R = \sigma^2 = \sum_{i=1}^n (R_i - \bar{R})^2 \cdot P_i$	
Середньоквадратичне відхилення	$R = \sigma = \sqrt{\sum_{i=1}^n (R_i - \bar{R})^2 \cdot P_i}$	

Продовж. табл. 1.8

1	2	3
Ризик відносного вираження		
Коефіцієнт варіації	$v = \frac{\sigma(x)}{M(x)}$	V - коефіцієнт варіації; K_p - коефіцієнт ризику; $З$ – можливий збиток (максимум); p – ймовірність втрат; B – обсяг фінансових ресурсів, що є власними; M^- - відхилення в сторону від'ємних показників; M^+ - відхилення в сторону додатних показників β - бета-коефіцієнт; σ_n - середньоквадратичне відхилення доходності індивідуального ц.п. (або ж портфелю); σ_p - середньоквадратичне відхилення ринку, що є фондовим; K – корельованість рівня доходності індивідуального цінного паперу з середнім рівнем доходності ринку, що є фондовим
Коефіцієнт ризику	$K_p = \frac{З \cdot p}{B}$	
Коефіцієнт покриття ризиків	$K_n = \frac{B}{З \cdot p}$	
Коефіцієнт ризику за плановими показниками	$K = \frac{M^-}{M^+}$	
Бета-коефіцієнт	$\beta = \frac{K \cdot \sigma_n}{\sigma_p}$	

Показники відображені в межах табл. 1.8 є стандартними та застосовуються як для банківського менеджменту, так і для менеджменту будь-яких економічних суб'єктів [5, 13, 23].

Варто відзначити, що в реаліях функціонування ринкового середовища єдиних методів стосовно оцінки ризиків банку не може бути, однак, без сумніву, у всіх підходах стосовно оцінки ризику повинні бути економічні нормативи, які формує НБУ. Дотримання нормативних значень стосовно цих показників вказує на прийнятність ризику банку. Окрім того слід акцентувати, що НБУ досить жорстко контролює дотримання нормативів банківськими установами.

Оцінка банківського ризику складна, пронизує всі без виключення аспекти діяльності банку та має ряд специфік.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА СТАНУ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

2.1. Аналіз стану управління ризиками пасивних операцій банку

XXX є банківською установою, котра має ліцензію стосовно здійснення банківської діяльності. Банк зареєстрований в Україні як приватне акціонерне товариство та являється резидентом стосовно держави. Банк сформований з ціллю надання послуг, що є банківськими з метою отримання прибутку власних акціонерів. Банківська установа здійснює власну діяльність з 2011 року. Банк, діє в межах області – Полтавської та налічує у своєму складі 83 відділення [42]. Послуги, котрі надає XXX досить різноманітні і задовольняють потреби як юридичних, так і фізичних осіб, що є клієнтами банку. Однак, слід означити найрозповсюдженіші послуги, зокрема: вкладні послуги (депонування на різні строки і для різних суб'єктів); обслуговування, що є розрахунково-касовим; обслуговування стосовно поточних рахунків як для юридичних, так і для фізичних осіб, програми стосовно кредитування під різні терміни та строки. Варто відзначити також можливості розширення клієнтської бази завдяки інтернет-банкінгу, наявності широкого кола банкоматів, диджиталізованим новинкам стосовно надання банківських послуг [42].

Фінансово-економічна характеристика банківської діяльності розпочинається із формування капіталу, який потім інвестується в активи з ціллю здійснення діяльності, що забезпечує прибуток.

Дослідження капіталу XXX (за даними додатку Г, табл. 1) показало, що в динаміці за період дослідження – 2018-2020 рр. капітал власний має тенденцію до зростання на 60721 млн грн. Варто відзначити, що у складі капіталу власного зростання набув статутний капітал в обсягах 113719 млн грн або 37,5%, зросла і його питома вага в обсягах 11,3 в.п., емісійні різниці, що є у складі капіталу власного залишаються без змін – 6 млн грн за період дослідження.

Резервні фонди та інші фонди за 2018-2020 рр. збільшились на 10857 млн грн або на 11,5%, зросла і їх питома вага на 0,4 в.п.

Резерви переоцінки навпаки, скоротились за період проведення дослідження на 56558 млн грн або на 25 %, скоротилась і їх питома вага на 9,8 в.п. Нерозподілений прибуток ХХХ в динаміці також скоротився на 7297 млн грн або на 7,9 %, скоротилась і його питома вага на 1,9 в.п.

Вцілому зростання власного капіталу банку вказує на фінансову стійкість та на зниження ризику фінансової стійкості банку.

В контексті дослідження капіталу проаналізуємо зобов'язання ХХХ за 2018-2020 рр. (табл. 2 додатку Г за даними додатків А-В). Власне зростання зобов'язань більшими темпами ніж капіталу власного може вказувати на підвищення ризику зниження фінансової стійкості банку.

Аналіз зобов'язань ХХХ вказує на зростання їх вцілому за період здійснення дослідження на 777045 млн грн або на 48,4 %. У складі зобов'язань кошти банків зросли на 3,4 в.п., що складає 80000 млн грн., кошти клієнтів за період дослідження зросли на 706481 млн грн або на 45,7%, однак їх питома вага скоротилась на 1,7 в.п.

Зобов'язання стосовно поточного податку із прибутку скоротились на 340 млн грн або на 4,9 %, скоротилась і їх питома вага на 0,2 в.п. Відстрочені податкові зобов'язання скоротились у обсягах на 20613 млн грн або на 41,3%, їх питома вага зменшилась на 1,9 в.п.

Резерви за зобов'язаннями збільшились на 58 млн грн або на 56,9 %, зобов'язання як орендаря стосовно лізингу зросли на 5189 млн. грн. Інші зобов'язання зросли на 6270 млн грн або у 1,6 рази, зросла і їх питома вага на 0,2 в.п.

Аналіз активів ХХХ (за даними додатку Г, табл. 3) вказує на сукупне їх зростання на 835766 млн грн або на 36 %. У складі активів найбільше зросли кредити та заборгованість в банках у 28,1 рази або на 20737 млн грн, зросла і їх питома вага на 0,6 в.п.

Грошові кошти та їх еквіваленти за період здійснення дослідження збільшилися на 60,6 % або на 112554 млн грн, зросла і їх питома вага на 1,4 в.п. Кредиторська заборгованість клієнтів збільшилась на 15869 млн грн або на 1,7 %, однак у питомій вазі дана заборгованість скоротилась на 10,3 в.п.

Інвестиційні цінні папери зросли на 821447 млн грн або на 118,4 %, зросла і їх питома вага на 18,1 в.п. Інвестиційна нерухомість скоротилась на 34450 млн грн або на 79 %, скоротилась і їх питома вага на 1,6 в.п. У 2019 та 2020 рр. з'явилась дебіторська заборгованість стосовно поточного податку на прибуток в обсягах 712 млн грн.

Основні засоби та активи, що є нематеріальними за період здійснення дослідження скоротилися на 90661 млн грн або на 22,4%, скоротилась і їх питома вага на 7,5 в.п.

Активи з права користування у 2018 р. взагалі відсутні, у 2019 та 2020 рр. вони складають відповідно 6369 млн грн та 2611 млн грн.

Інші активи скоротилися в обсягах на 14206 млн грн або на 39,1 %, скоротилась і їх питома вага на 0,9 в.п.

Необоротні активи, котрі утримані з ціллю продажу та активи, які належать до групи вибуття зросли у обсягах на 1153 млн грн або на 17,6 %.

Варто сказати, що зростання грошових коштів та їх еквівалентів на 60,6 % генерує у собі ризик втрати фінансової стійкості внаслідок відволікання значних обсягів активів у непрацюючі, однак, тим самим грошові активи забезпечують швидку ліквідність та платоспроможність банку.

Працюючі активи навпаки – генерують у собі ризик зниження ліквідності та платоспроможності банку, однак підвищують фінансову стійкість у випадку їх прибутковості. А тому банк повинен будувати свою політику управління ризиками банку інтегруючи її в межах загальної стратегії банку постійно маневруючи між ризиком зниження фінансової стійкості, незбалансованої ліквідності та максимізацією прибутку.

Варто відзначити і зростання майже всіх працюючих активів ХХХ за 2018-2020 рр., що вказує на дотримання балансу між ризиком зниження

фінансової стійкості та незбалансованої ліквідності в межах банку, однак все ж таки, вважаємо за доцільне знизити обсяги непрацюючих активів з ціллю скорочення ризику зниження фінансової стійкості банку.

Аналіз доходів і витрат, прибутку та збитку для ХХХ за 2018-2020 рр. (табл. 4 додатку Г) показав, що за період дослідження відбулося зростання процентних доходів в динаміці на 8295 млн грн або на 3,4% і скорочення процентних витрат на 97221 млн грн або на 90,6 %, що призводить до зростання чистого процентного доходу на 14516 млн грн або на 10,4 % і вказує на зниження ризику втрати фінансової стійкості, оскільки процентні доходи значно перевищують процентні витрати.

Комісійні доходи за період дослідження в обсягах зросли на 12931 млн грн або на 13,3 %, комісійні витрати зросли на 462 млн грн або ж на 13 %, що вказує на незначну генерацію ризику втрати фінансової стійкості оскільки комісійні витрати зростають у приблизно у тих же темпах, що і доходи, то не має змоги збільшити темпи наростання прибутку за комісійними операціями.

Банк має збиток від операцій з борговими фінансовими інструментами у 2018 р. в обсягах 4094 млн грн та у 2020 р. в обсягах 12 млн грн, що вказує на генерацію ризику зниження фінансової стійкості, однак в динаміці даний вид збитків скорочується, що скорочує ризик зниження фінансової стійкості банку.

Чистий прибуток стосовно операцій з валютою, що є іноземною зростає на 986 млн грн або на 5,6%, що є позитивним та знижує ризик втрати фінансової стійкості, бо прибуток – це власний капітал у випадку його реінвестування. У 2020 р. банк має також прибуток стосовно переоцінки валюти, що є іноземною в обсягах 1885 млн грн.

Позитивним аспектом відносно зниження ризику втрати стійкості банком є зростання доходів, котрі формуються від визнання активів, що є фінансовими за ставкою, котра є вищою за ринкову в обсягах 1563 млн грн у 2018 р. та 2222 млн грн у 2020 р.

Варто акцентувати на скороченні збитку від зменшення корисності стосовно активів в обсягах 6692 млн грн. або на 49,7 %.

Генерує ризик стосовно втрати стійкості, котра є фінансовою і збиток від збільшення резервів стосовно зобов'язань на 18 млн грн у 2020 р.

Знижує даний ризик у 2020 р. сформований прибуток від припинення визнання активів, що є фінансовими та обліковуються за собівартістю, котра є амортизованою в обсягах 311 млн грн.

Інші операційні доходи зростають на 19990 млн грн, що є позитивним аспектом стосовно скорочення ризику втрати стійкості, котра є фінансовою.

Витрати на виплати працівникам зростають на 48,9 %, що є виправданим лише у випадку їх корисності та ефективності, оскільки дані витрати генерують ризик втрати стійкості, котра є фінансовою.

Витрати стосовно зносу та амортизація за засобами, що є основними та за нематеріальними активами зростають в обсягах 4006 млн грн або на 53,2%, що також є джерелом генерації ризику, що є фінансовим.

Зростають також інші адміністративні витрати та витрати, що є операційними на 46938 млн грн або на 111,3 %, скорочується прибуток до оподаткування на 39,4 %.

Прибуток стосовно діяльності, котра триває та прибуток відносно іншого періоду зростає на 26459 млн грн або на 28,3%.

Варто сказати і про зростання прибутку відносно однієї акції за період здійснення дослідження, однак прибуток власників скорочується.

Вцілому варто відзначити, що аналіз доходів і витрат банку, його прибутків і збитків вказує на те, що генерація стосовно ризику втрати стійкості фінансів банку є незначною.

Аналіз показників рентабельності (за даними табл. 5 додатку Г) для ХХХ вказує на скорочення, хоча і в незначних обсягах рентабельності активів в динаміці на 0,2 в.п., що провокує, хоча і незначний ризик втрати фінансової стійкості відносно банку. Зростанні рентабельності власного капіталу, в обсягах 2,4 в.п., що провокує зниження ризику втрати фінансової стійкості відносно банку.

Скорочення коефіцієнту достатності, надійності та загальної ліквідності банку також є джерелом генерації зростання ризику втрати фінансової стійкості відносно банку.

Банківські ризики пронизують всю діяльність установи – починаючи від формування капіталу та зобов'язань, ефективного його інвестування в активи і завершуючи власне отриманням прибутку, ефективним його розподілом.

Власне ризик зниження фінансової стійкості банку є ризиком, котрий залежить від формування капіталу банку.

Ризик зниження стійкості банку, що є фінансовою пов'язаний з часовим розбалансуванням позитивних і негативних потоків коштів у обсягах та надмірним використанням капіталу, що є позиковим. Використання капіталу, що є позиковим досить чітко контролюється з боку НБУ шляхом оцінки економічних нормативів стосовно діяльності банку та їх відповідності нормативним значенням.

Отже, оцінка ризику зниження фінансової стійкості стосовно банку – це перш за все дослідження його капіталу – власного та зобов'язань.

А тому проведемо дослідження регулятивного капіталу ХХХ за 2018-2020 рр. (табл. 2.1).

Варто акцентувати на тому, що ХХХ здійснює регулярний моніторинг стосовно достатності капіталу з ціллю зведення ризику втрати фінансової стійкості до мінімуму. Аналіз даних табл. 2.1 вказує на зростання сукупного капіталу в обсягах 236931 млн грн або на 14,1 %.

У структурі капіталу банку найбільше джерело стосовно зростання капіталу – це його нерозподілений прибуток, що вказує на зниження ризику втрати фінансової стійкості, оскільки нерозподілений прибуток – це власне джерело у структурі капіталу.

Однак, тут варто відзначити і залежність у даному випадку ризику зниження фінансової стійкості банку від прибутку та його змін.

Таблиця 2.1

**Аналіз динаміки та структури регулятивного капіталу
XXX за 2018-2020 рр.**

Найменування статті	2018 р.		2019 р.		2020 р.		Відхилення (+; -) 2020 р. від 2018 р.		
	сума, млн. грн	у % до під- су- мку	сума, млн. грн	у % до під- су- мку	сума, млн. грн	у % до під- су- мку	суми, млн. грн	пито- мої ваги, пун- ктів	2020 р. у % до 2018 р.
Регулятивний капітал банку	559431	33,3	628185	33,3	638408	33,3	78977	0,0	14,1
Основний капітал банку	391050	23,3	438259	23,3	511544	26,7	120494	3,4	30,8
Фактично сплачений зареєстрований статутний капітал	303250	18,1	348738	18,5	416969	21,8	113719	3,7	37,5
Резерви та резервні фонди	94120	5,6	98813	5,2	104977	5,5	10857	-0,1	11,5
Емісійні різниці	60	0,0	60	0,0	60	0,0	0	0,0	0,0
Зменшення стосовно основного капіталу на суму нематеріальних активів а також капітальних інвестицій в активи нематеріальні	-4658	0,3	-9352	0,5	-10462	0,5	-5804	-0,3	124,6
Збитки минулих років	-1723	0,1	0	0,0	0	0,0	1723	0,1	-100,0
Додатковий капітал	168381	10,0	189926	10,1	126864	6,6	-41517	-3,4	-24,7
Результат стосовно переоцінки основних засобів	77094	4,6	76337	4,1	70614	3,7	-6480	-0,9	-8,4
Нерозподілений прибуток відносно минулих років	172	0,0	0	0,0	1835	0,1	1663	0,1	966,9
Прибуток поточного року (розрахунковий)	91115	5,4	113589	6,0	54414	2,8	-36701	-2,6	-40,3
Усього капіталу	1678292	100,0	1884555	100,0	1915223	100,0	236931	0,0	14,1

Загалом у складі капіталу банку наявні:

- регулятивний капітал, який складає 33,3 %, і є стабільним напротязі 2018-2020 рр. за питомою вагою, у обсягах він складає 559431 млн грн, 628185 млн грн та 638408 млн грн відповідно у 2018-2020 рр.;

- основний капітал, який за питомою вагою займає 23,3 % у 2018-2019 рр. та 26,7% у 2020 р., що у грошовому вигляді складає 391050 млн грн, 438259 млн грн та 511544 млн грн відповідно;

- фактично сплачений та зареєстрований капітал, який за питомою вагою займає 18,1 %, 18,5 % та 21,8 % відповідно у 2018-2020 рр. (у грошовому виразі він складає у відповідних роках 303250 млн грн, 348738 млн грн та 416969 млн грн і має тенденцію до зростання на 37,5 %);

- резерви та резервні фонди, яким у структурі капіталу ХХХ займають відповідно 5,6 %, 5,2 % та 5,5 % (у грошовому виразі відповідно – 94120 млн грн, 98813 млн грн та 104977 млн грн) і мають тенденцію до зростання на 11,5 %;

- емісійні різниці є стабільними і складають 60 млн грн у 2018-2020 рр.;

- у 2018 р. банк має збитки стосовно діяльності минулих років в обсягах 1723 млн грн (0,1% у структурі), що генерує ризик зниження фінансової стійкості банку;

- додатковий капітал за період дослідження має тенденцію до скорочення на 24,7 % та складає 168381 млн грн, 189926 млн грн та 126864 млн грн у 2018-2020 рр.;

- нерозподілений прибуток є резервом до зниження ризику втрати фінансової стійкості і він має тенденцію до зростання в обсягах 9,6 разів (складає 172 млн грн, 1835 млн грн та 1663 млн грн відповідно у 2018-2020 рр.);

- прибуток поточного року має тенденцію до скорочення на 40,3 %, що підвищує ризик втрати фінансової стійкості банку.

Наступним кроком стосовно дослідження пасивних операцій банку, з нашого погляду, повинно стати дослідження розподілу зобов'язань банку за сегментами операцій (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

**Аналіз динаміки та структури зобов'язань за сегментами
XXX за 2018-2020 рр.**

Найменування статті	2018 р.		2019 р.		2020 р.		Відхилення (+; -) 2020 р. від 2018 р.		
	сума, млн. грн	у % до під- су- мку	сума, млн. грн	у % до під- су- мку	сума, млн. грн	у % до під- су- мку	суми, млн. грн	пито- мої ваги, пун- ктів	2020 р. у % до 2018 р.
Зобов'язання корпоративним клієнтам	870865	56,3	838089	48,3	1289864	54,1	418999	-2,2	48,1
Зобов'язання фізичним особам	676747	43,7	833688	48,0	970137	40,7	293390	-3,0	43,4
Зобов'язання за іншими сегментами та операціями	0	0,0	68481	3,9	43658	1,8	43658	1,8	х
Зобов'язання за інвестиційною діяльністю	0	0,0	0	0,0	80000	3,4	80000	3,4	х
Усього	1547612	100,0	1736301	100,0	2383659	100,0	836047	0,0	54,0

Аналіз даних табл. 2.2 вказує на зростання в динаміці зобов'язань за всіма сегментами: зобов'язання корпоративних клієнтів зросли на 48,1 % або на 418999 млн грн, однак їх питома вага скоротилась на 2,2 в.п.; зобов'язання фізичних осіб зросли на 43,4 % або на 293390 млн грн, однак їх питома вага на скоротилась на 3 в.п.; зобов'язання за сегментами іншими наявні лише у 2019-2020 рр. і складають відповідно 3,9 % та 1,8 % за питомою вагою, що у грошовому виразі складає 68481 млн грн та 43658 млн грн. Зобов'язання за

діяльністю, що є інвестиційною наявні лише у 2020 р. і складають відповідно 80000 млн грн або 3,4 %. Найбільшу залежність за зобов'язаннями банк має перед юридичними особами, оскільки їх зобов'язання за питомою вагою складають 56,3 %, 48,3 % та 54,2 % відповідно у 2018-2020 рр. Зобов'язання фізичних осіб складають 43,7%, 48 % та 40,7 % відповідно у 2018-2020 рр. та знаходяться на другому місці стосовно залежності банку.

На ризик зниження фінансової стійкості стосовно банку може впливати також неприбутковість, нерентабельність діяльності, а тому з ціллю дослідження даного ризику обов'язковим є аналіз доходів і витрат, рентабельності банку. Саме тому вважаємо також за доцільне з ціллю аналізу генерації ризику втрати стійкості фінансів банку проаналізувати найбільше джерело прибутку банку – процентні та комісійні доходи та витрати пов'язані з ними за даними додатків А-В. Аналіз процентних доходів та витрат ХХХ за 2018-2020 рр. подано в табл. 2.3. Аналіз процентних доходів стосовно ефективної ставки відсотка вказує на їх сукупне зменшення в динаміці в обсягах 1513 млн грн або на 0,7 %, що вказує на досить незначну генерацію відносно ризику зниження фінансової стійкості даного банку. Ці доходи складають відповідно у 2018-2020 рр. 225018 млн грн, 265902 млн грн та 223505 млн грн. У складі процентних доходів найбільшу питому вагу мають кредити та заборгованість клієнтів – 76,9 %, 76,6 %, 80,2 % відповідно у 2018-2020 рр., при цьому варто відзначити зростання в динаміці даних доходів на 3,6 %. Боргові цінні папери у складі процентних доходів банку складають 22,0 %, 22,8 % та 19,5% відповідно за період дослідження та мають тенденцію до скорочення на 12,1%, скорочується і їх питома вага на 2,5 в.п. Кредити інших банків є незначними за обсягами, як і кореспондентські рахунки в інших банках та фінансовий лізинг. У складі процентних доходів, котрі обліковуються за справедливою вартістю 100 % належать борговим цінним паперам, котрі динамічно зростають на 44,9%. Варто акцентувати на чистому процентному доході банку, котрий складає відповідно 139559 млн грн, 163300 млн грн та 154075 млн грн відповідно у 2018-2020 рр., при цьому він зростає на 10,4 %.

Таблиця 2.3

Аналіз динаміки та структури процентних доходів

XXX за 2018-2020 рр.

Найменування статті	2018 р.		2019 р.		2020 р.		Відхилення (+; -) 2020 р. від 2018 р.		
	сума, млн. грн	у % до під- су- мку	сума, млн. грн	у % до під- су- мку	сума, млн. грн	у % до під- су- мку	суми, млн. грн	пито- мої ваги, пун- ктів	2020р. у% до 2018р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Процентні доходи за фінансовими активами, що обліковуються за амортизованою собівартістю									
Процентні доходи розраховані за ефективною ставкою відсотка									
Кредити та заборгованість клієнтів	173014	76,9	203626	76,6	179209	80,2	6195	3,3	3,6
Боргові цінні папери	49558	22,0	60543	22,8	43546	19,5	-6012	-2,5	-12,1
Кошти в інших банках	37	0,0	35	0,0	38	0,0	1	0,0	2,7
Кореспондентські рахунки в інших банках	25	0,0	32	0,0	20	0,0	-5	0,0	-20,0
Фінансовий лізинг	2384	1,1	1678	0,6	680	0,3	-1704	-0,8	-71,5
Усього процентних доходів згідно амортизованої собівартості	225018	100,0	265902	100,0	223505	100,0	-1513	0,0	-0,7
Процентні доходи за фінансовими активами, що обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід									
Боргові цінні папери	21830	100,0	18938	100,0	31638	100,0	9808	0,0	44,9
Усього сукупних доходів за фінансовими активами згідно справедливої вартості через інший сукупний дохід	21830	100,0	18938	100,0	31638	100,0	9808	0,0	44,9

Продовж. табл. 2.3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Усього сукупних доходів згідно ефективної ставки відсотка	246848	100,0	284840	100,0	255143	100,0	8295	0,0	3,4
Усього процентних доходів	246848	100,0	284840	100,0	255143	100,0	8295	0,0	3,4
Чистий процентний дохід	139559	x	163300	x	154075	X	14516	0,0	10,4

Чистий процентний дохід вказує на те, що доходи за відсотковими ставками перевищують витрати і не генерують у собі зниження ризику втрати фінансової стійкості.

Однак, все ж таки з ціллю аналізу скорочення ризику зниження фінансової стійкості банку проаналізуємо і структуру процентних витрат банку.

Аналіз процентних витрат для ХХХ (сформованих згідно додатків А-В) за 2018-2020 рр. подано в табл. 2.4.

Аналіз даних табл. 2.4 вказує на скорочення в динаміці витрат на строкові кошти осіб, що є юридичними в обсягах 14498 млн грн або на 38,8 %, витрати на строкові кошти стосовно фізичних осіб навпаки зростають в обсягах 2523 млн грн або на 5,2 %.

Оскільки витрати на залучення коштів не минучі, бо саме процентні залучення в майбутньому генерують процентні доходи, то сказати однозначно стосовно їх збільшення або ж зменшення не можна.

Якщо дані витрати є ефективними, тобто генерують чистий процентний дохід, то їх зростання не провокує зростання ризику втрати стійкості банку.

Витрати на поточні рахунки скоротились в обсягах 20792 млн грн або 100 %. Строкові кошти НБУ, навпаки були відсутні у 2018 та 2019 рр. і з'явилися у 2020 р. в обсягах 275 млн грн.

Таблиця 2.4

**Аналіз динаміки та структури процентних витрат
XXX за 2018-2020 рр.**

Найменування статті	2018 р.		2019 р.		2020 р.		Відхилення (+; -) 2020 р. від 2018 р.		
	сума, млн. грн	у % до під- су- мку	сума, млн. грн	у % до під- су- мку	сума, млн. грн	у % до під- су- мку	суми, млн. грн	пито- мої ваги, пун- ктів	2020 р. у % до 2018 р.
Процентні витрати розраховані за ефективною ставкою відсотка									
Процентні витрати за фінансовими зобов'язаннями, що обліковуються за амортизованою собівартістю									
Строкові кошти юридичних осіб	37910	35,3	39034	32,1	23412	23,2	-14498	-12,2	-38,2
Строкові кошти фізичних осіб	48587	45,3	56266	46,3	51110	50,6	2523	5,3	5,2
Поточні рахунки	20792	19,4	-	0,0	-	0,0	-20792	-19,4	-100,0
Строкові кошти НБУ	-	0,0	-	0,0	275	0,3	275	0,3	x
Поточні рахунки	-	0,0	25387	20,9	25351	25,1	25351	25,1	x
Зобов'язання з оренди	-	0,0	853	0,7	860	0,9	860	0,9	x
Усього процентних витрат згідно ефективної ставки відсотка	107289	100,0	121540	100,0	101068	100,0	-6221	0,0	-5,8
Усього процентних витрат	107289	100,0	121540	100,0	101068	100,0	-6221	0,0	-5,8

У 2019-2020 рр. у банку з'явилися зобов'язання стосовно оренди в обсягах 853 млн грн та 860 млн грн відповідно. Вцілому процентні витрати скоротилися на 6221 млн грн або на 5,8 %.

В табл. 2.5 подано аналіз комісійних доходів ХХХ за період 2018-2020 рр. сформований згідно фінансової звітності банку поданої у додатках А-В.

Таблиця 2.5

**Аналіз динаміки та структури комісійних доходів
ХХХ за 2018-2020 рр.**

Найменування статті	2018 р.		2019 р.		2020 р.		Відхилення (+; -) 2020 р. від 2018 р.		
	сума, млн. грн	у % до під- су- мку	сума, млн. грн	у % до під- су- мку	сума, млн. грн	у % до під- су- мку	суми, млн. грн	пито- мої ваги, пун- ктів	2020 р. у % до 2018 р.
Розрахунково-касові операції	85687	88,2	99385	89,9	98665	89,6	12978	1,4	15,1
Інкасація	20	0,0	58	0,1	293	0,3	273	0,2	1365,0
Операції з цінними паперами	179	0,2	238	0,2	286	0,3	107	0,1	59,8
Операції на валютному ринку для клієнтів	7253	7,5	7119	6,4	6775	6,2	-478	-1,3	-6,6
Операції довірчого управління	2973	3,1	2109	1,9	1757	1,6	-1216	-1,5	-40,9
Гарантії надані	1040	1,1	917	0,8	1649	1,5	609	0,4	58,6
Інші	0	0,0	719	0,7	658	0,6	658	0,6	x
Усього комісійних доходів	97152	100,0	110545	100,0	110083	100,0	12931	0,0	13,3
Чистий комісійний дохід	93608	X	106243	x	106077	x	12469	x	13,3

Згідно даних табл. 2.5 динаміка стосовно чистого комісійного доходу в ХХХ за 2018-2020 рр. має тенденцію до зростання на 13,3 %, що є позитивним, оскільки комісійні доходи перевищують комісійні витрати. При цьому дана динаміка скорочує ризик втрати фінансової стійкості відносно банку.

У складі комісійних доходів найбільшу питому вагу мають розрахунково-касові операції, котрі складають 88,2 %, 89,9 % та 89,6 % відповідно у 2018-2020 рр. і мають тенденцію до зростання на 15,1 %.

Питома вага у складі комісійних доходів операцій на ринку, що є валютним для клієнтів банку становить відповідно 7,5 %, 6,4 % та 6,2 % і в динаміці має тенденцію до скорочення на 6,6 %.

Операції довірчого управління за питомою вагою у 2018-2020 рр. складають 3,1 %, 1,9 % та 1,6 % і мають тенденцію до скорочення на 40,9 %.

Питома вага гарантій у складі комісійних доходів становить 1,1 %, 0,8 % та 1,5 % у 2018-2020 рр. та має тенденцію до зростання на 58,6 %.

Обсяги доходів за інкасацією є незначними, однак в динаміці вони зростають у 13,7 разів.

Доходи комісійні стосовно операцій із цінними паперами є також незначними, однак у динаміці вони зростають на 59,8 %.

Хоча комісійні доходи і перевищують комісійні витрати, про що свідчить показник чистого комісійного доходу, однак з ціллю дослідження ризику втрати фінансової стійкості банку проаналізуємо більш детально їх за даними табл. 2.6, яка сформована на базі фінансової звітності банку поданої в додатках А-В.

Згідно аналізу даних табл. 2.6, комісійні витрати банку в цілому динамічно зростають на 13 %.

Дане зростання відбувається за рахунок збільшення витрат на операції стосовно цінних паперів у 2,8 разів або на 150 млн грн (їх питома вага у складі витрат складає 1,5 %, 1,8 % та 5,1 % відповідно у 2018-2020 рр.) та за рахунок зростання витрат на операції, котрі є розрахунково-касовими на 8,9 % або на 312 млн грн (їх питома вага у складі сукупних комісійних витрат становить відповідно 98,5 %, 98,2 % та 94,9 %).

Саме тому вважаємо також за доцільне з ціллю аналізу генерації ризику втрати стійкості фінансів банку проаналізувати нормативи, котрі формує НБУ для банків.

**Аналіз динаміки та структури комісійних витрат
XXX за 2018-2020 рр.**

Найменування статті	2018 р.		2019 р.		2020 р.		Відхилення (+; -) 2020 р. від 2018 р.		
	сума, млн. грн	у % до під- су- мку	сума, млн. грн	у % до під- су- мку	сума, млн. грн	у % до під- су- мку	суми, млн. грн	пито- мої ваги, пун- ктів	2020 р. у % до 2018 р.
Розраху- нково- касові операції	3491	98,5	4223	98,2	3803	94,9	312	-3,6	8,9
Операції з цінни- ми папе- рами	53	1,5	79	1,8	203	5,1	150	3,6	283,0
Усього комісій- них витрат	3544	100,0	4302	100,0	4006	100,0	462	0,0	13,0

Аналіз ризику за пасивними операціями передбачає також дотримання нормативів, які формує НБУ для банків, зокрема таких як норматив адекватності стосовно регулятивного капіталу та норматив адекватності стосовно капіталу основного.

Аналіз стану дотримання нормативів для XXX поданий нами в межах табл. 2.7, яка сформована на основі фінансової звітності банку поданої в додатках А-В.

Так, власне адекватність стосовно капіталу банку, що є регулятивним вказує на здатність банку вчасно та в повній мірі здійснювати розрахунок згідно сформованих ним зобов'язань. Чим вище значення даного показниками, тим відповідно ризик у банку є вищим.

Згідно дослідження цього показника для XXX варто сказати про те, що власники на себе приймають 35,6 %, 36,8 % та 40,4 % ризику, при цьому цей ризик зростає динамічно і є вищим за норматив, що вказує на генерацію ризику зниження фінансової стійкості для банку за період дослідження.

Таблиця 2.7

Аналіз динаміки стану дотримання нормативів ризику за пасивними операціями ХХХ за 2018-2020 рр.

Найменування статті	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення (+; -) 2020 р. від 2018 р.
Кредитний ризик				
Норматив адекватності регулятивного капіталу банку – Н2 (10 %), %	35,6	36,8	40,4	4,8
Норматив адекватності основного капіталу – Н3 (7 %), %	-	25,7	32,8	x

Даний норматив встановлює НБУ з ціллю уникнення перекладення ризику стосовно власників на кредиторів. У випадку дослідження ХХХ, варто сказати, про необхідність часткового перекладання ризику на кредиторів в межах нормативу, оскільки показник нормативу адекватності стосовно регулятивного капіталу у банку вищий за норматив. Ризик стосовно адекватності капіталу, що є основним є також вищим за норматив та складає 25,7 % та 32,8 % відповідно у 2019-2020 рр.

2.2. Аналіз стану управління ризиками активних операцій банку

Ризики активних операцій банку – це ризики пов’язані із наданням ресурсів у борг, з комісійними операціями, що здійснюються з метою отримання прибутку. До ризиків активних операцій банку слід віднести:

- кредитний ризик, тобто ризик пов’язаний із невиконанням зобов’язань перед банком, суб’єктів, що отримали кредит;
- ринковий ризик, що являє собою ризик понесення ймовірних втрат внаслідок змін у курсах валют, змін у відсоткових ставках, вартості стосовно інструментів, що є фінансовими;

- ризик незбалансованої ліквідності – ризик, котрий формується у випадку неспроможності банком оплатити власні зобов'язання вчасно або ж залучити нові активи за необхідності.

Ризик втрати ліквідності банків – це ризик пов'язаний із незбалансованістю позитивних і негативних потоків за часом.

Варто акцентувати, що і ризик зниження стійкості, що є фінансовою для банку – це також ризик, котрий окреслюється недостатністю коштів стосовно підтримки власної платоспроможності, відповідно і ліквідності.

Однак, слід зазначити, що значні обсяги високоліквідних активів хоча і знижують ризик незбалансованої ліквідності, однак є непрацюючим капіталом, котрий не приносить прибутку і в подальшому може провокувати ризик втрати стійкості фінансів для банку. Банк повинен постійно маневрувати між ризиком зниження ліквідності банку та втрати стійкості фінансів банку.

Саме тому, вважаємо за доцільне проаналізувати динаміку та структуру високоліквідних активів ХХХ за даними фінансової звітності поданої у додатках А-В.

Дослідження високоліквідних активів банку за даними табл. 2.8 показало зростання готівкових коштів на 31,1 % або на 25243 млн грн, однак їх питома вага зменшилась на 8 в.п.

Кошти в НБУ ХХХ за 2018-2020 рр. скоротились на 35,8% або на 11751 млн грн, скоротилась і їх питома вага на 10,6 в.п. Обсяги кореспондентських рахунків, депозити та кредити овернайт зросли на 135 % або на 98492 млн грн, зросла і їх питома вага на 18,2 в.п., що є позитивним, оскільки ці високоліквідні активи приносять банку мінімальний дохід і водночас забезпечують ліквідність.

Резерви стосовно грошових коштів скоротились на 570 млн грн або на 46,4 %, скоротилась і їх питома вага на 0,4 в.п.

Вцілому грошові кошти та еквіваленти банку за 2018-2020 рр. зросли в обсягах 112554 млн грн або на 60,6 %, зросла і їх питома вага на 1,4 в.п.

**Аналіз динаміки та структури високоліквідних активів
XXX за 2018-2020 рр.**

Найменування статті	2018 р.		2019 р.		2020 р.		Відхилення (+; -) 2020 р. від 2018 р.		
	сума, млн. грн	у % до під- су- мку	сума, млн. грн	у % до під- су- мку	сума, млн. грн	у % до під- су- мку	суми, млн. грн	пито- мої ваги, пун- ктів	2020 р. у % до 2018 р.
Готівкові кошти	81199	43,7	64349	18,3	106442	35,7	25243	-8,0	31,1
Кошти в НБУ (крім обов'язкових резервів)	32818	17,7	46143	13,1	21067	7,1	-11751	-10,6	-35,8
Кореспондентські рахунки, депозити та кредити овернайт у банках:									
- України	72984	39,3	242810	69,1	171476	57,5	98492	18,2	135,0
- інших країн	71464	38,5	238840	68,0	167307	56,1	95843	17,6	134,1
- інших країн	1520	0,8	3970	1,1	4169	1,4	2649	0,6	174,3
Резерв за грошовими коштами та їх еквівалентами	-1228	-0,7	-1912	-0,5	-658	-0,2	-570	-0,4	-46,4
Усього грошових коштів та їх еквівалентів	185773	100	351390	100,0	298327	100	112554	1,4	60,6

З ціллю дослідження ризику незбалансованої ліквідності вважаємо за доцільне проаналізувати активи за сегментами їх формування (табл. 2.9).

Аналіз активів за сегментами показав, що найбільшу питому вагу у складі активів сегментів мають активи корпоративних клієнтів, які складають 53 %, 47,7 % та 33,9 % відповідно у 2018-2020 рр., при цьому їх обсяги скоротились на 11939 млн грн або на 1,3 %, скоротилась і їх питома вага на 19,1 в.п.

Активи фізичних осіб за питоною вагою складають 3,2 %, 3,2 % та 2, 1 % відповідно у 2018-2020 рр. За період дослідження вони скоротились на 505 млн грн або на 0,9 %, скоротилась і їх питома вага на 1,2 в.п.

**Аналіз динаміки та структури активів за сегментами
XXX за 2018-2020 рр.**

Найменування статті	2018 р.		2019 р.		2020 р.		Відхилення (+; -) 2020 р. від 2018 р.		
	сума, млн. грн	у % до під- су- мку	сума, млн. грн	у % до під- су- мку	сума, млн. грн	у % до під- су- мку	суми, млн. грн	пито- мої ваги, пун- ктів	2020 р. у % до 2018 р.
Активи корпоративним клієнтам	926615	53,0	930605	47,7	914676	33,9	-11939	-19,1	-1,3
Активи фізичним особам	56828	3,2	61982	3,2	56323	2,1	-505	-1,2	-0,9
Активи за інвестиційною діяльністю	693565	39,6	716553	36,7	1515656	56,1	822091	16,5	118,5
Активи за іншими сегментами та операціями	72493	4,1	240897	12,4	212715	7,9	140222	3,7	193,4
Усього	1749501	100,0	1950037	100,0	2699370	100,0	949869	0,0	54,3

Активи за інвестиційною діяльністю складають 39,6 %, 36,7 % та 56,1 % відповідно, тобто за період дослідження ці активи зросли на 822091 млн грн або на 118,5 %, зросла і їх питома вага на 16,5 в.п.

Активи за іншими сегментами та операціями складають 4,1 %, 12,4 % та 7,9 % відповідно у 2018-2020 рр. і за період дослідження вони зросли на 140222 млн грн або у 1,9 разів, зросла і їх питома вага на 3,7 в.п.

Наступний кроком стосовно дослідження ризику втрати ліквідності, з нашого погляду, повинні стати нормативи ліквідності, котрі формує НБУ.

Саме дотримання даних нормативів, які контролює НБУ дозволяє вчасно скорочувати даний ризик, оскільки банківські ризики – це ризики, котрі позначаються на всіх без винятку суб'єктах економіки.

Аналіз динаміки дотримання нормативів за ризиком ліквідності банку за 2018-2020 рр. подано в табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Аналіз динаміки дотримання нормативів за ризиком ліквідності

XXX за 2018-2020 рр.

Найменування статті	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення (+; -) 2020 р. від 2018 р.
Норматив короткостроковій ліквідності – Н6 (нормативне значення – 60%), %	84,7	102,7	102,3	17,6
Коефіцієнт покриття ліквідності за всіма валютами LCR (нормативне значення – 100%), %	359,4	351,8	420,8	61,4
Коефіцієнт покриття ліквідності в іноземній валюті LCR (нормативне значення – 100%), %	467,5	157,7	500,3	32,8

Аналіз ліквідності банку за 2018-2020 рр. показав перевищення значень всіх показників згідно нормативів, зокрема:

- норматив короткострокової ліквідності банку складає 84,7 %, 102,7 % та 102,3 % відповідно у 2018-2020 рр., що вказує на значну ліквідність банку, однак – це непрацюючий капітал, котрий провокує недоотримання прибутку та ризик зростання показника втрати фінансової стійкості в майбутніх періодах;
- коефіцієнт покриття ліквідності за всіма валютами також значно перевищує норматив та становить 359,4 %, 351,8 %, 420,8 % відповідно у 2018-2020 рр., що провокує недоотримання прибутку;
- коефіцієнт покриття ліквідності в іноземній валюті вище за норматив і складає 467,5 %, 157,7 % та 500,3 % відповідно в 2018-2020 рр., що також провокує недоотримання прибутку.

Наступним кроком дослідження, з нашого погляду, повинен стати ринковий ризик, котрий генерує в собі ризик змін відсоткових ставок за

кредитами, змін у курсах валют. Детальне дослідження валютного ризику подано нами в межах табл. 2.11 за даними додатків А-В.

Таблиця 2.11

**Аналіз динаміки валютного ризику
XXX за 2018-2020 рр.**

Найменування статті	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення (+; -) 2020 р. від 2018 р.
Монетарні активи				
Долари США	219462	264664	416689	197227
Євро	50213	111296	119177	68964
Фунти стерлінгів	55	-	-	x
Російські рублі	-	4390	4634	x
Інші	3116	1693	2152	-964
Усього	272846	382043	542652	269806
Монетарні зобов'язання				
Долари США	219124	268519	418309	199185
Євро	49973	110904	119789	69816
Російські рублі	-	4287	4469	x
Інші	2107	1	9	-2098
Усього	271204	383712	542576	271372
Чиста позиція				
Долари США	338	-3855	-1621	-1959
Євро	240	392	-612	-852
Фунти стерлінгів	55	-	-	x
Російські рублі	-	103	165	x
Інші	1009	1692	2143	1134
Усього	1642	-1669	76	-1566

Аналіз динаміки стосовно валютного ризику показав:

- прибутки за чистою валютною позицією в доларах США в обсягах 338 млн грн у 2018 р., збитки за чистою валютною позицією у 2019 та 2020 рр. за доларами США в обсягах 3855 млн грн та 1621 млн грн, що вказує на зростання зобов'язань за цією валютою швидшими темпами ніж активних операцій, і провокує валютний ризик банку;

- прибутки за чистою валютною позицією у Євро у 2018 та 2019 рр. в обсягах 240 млн грн та 392 млн грн відповідно та збитки за даною позицією у 2020 р. в обсягах 612 млн. грн;

- прибутки за чистою валютною позицією в фунтах стерлінгів у 2018 р. в обсягах 55 млн грн;
- прибутки за чистою валютною позицією в рублях в 2019-2020 рр. в обсягах 103 млн грн та 165 млн грн відповідно;
- прибутки за чистою валютною позицією в інших валютах в обсягах 1009 млн грн, 1692 млн грн та 2143 млн грн відповідно у 2018-2020 рр.

Вцілому чиста валютна позиція характеризується прибутком у 2018 р. в обсягах 1642 млн грн, збитком у 2019 р. в обсягах 1669 млн грн та прибутком в обсягах 76 млн. грн. у 2020 р. Значне динамічне скорочення чистої валютної позиції вказує на значне генерування валютного ризику, яке, з нашого погляду, спровоковане нестабільністю валютного курсу гривні відносно інших валют.

Наступним кроком на шляху дослідження ризику валютного, на нашу думку, повинно стати дослідження дотримання нормативів (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

**Аналіз динаміки стану дотримання нормативів валютного ризику
XXX за 2018-2020 рр.**

Найменування статті	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення (+; -) 2020 р. від 2018 р.
Ліміти відкритої валютної позиції				
Значення загальної довгої відкритої валютної позиції ЛІ3-1 (не більше 5%), %	0,3	0,3	0,4	+0,1
Значення загальної короткої відкритої валютної позиції ЛІ3-2 (не більше 5%), %	0,02	0,6	0,3	+0,28
Обсяг ризику по VaR, грн	91277	158790	171502	+80225

Аналіз даних табл. 2.12 вказує на те, що значення загальної довгої відкритої позиції не перевищує норматив в досліджуваному періоді, значення загальної короткої валютної відкритої позиції також не перевищує норматив, що вказує на те, що ризик даних позицій є мінімальним. Обсяг ризику по VaR в динаміці зростає на 80225 млн грн.

Наступним кроком дослідження ризиків за активними операціями є дослідження процентного ризику банку згідно додатків А-В за період 2018-2020 рр. (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

**Аналіз процентного ризику за активними операціями
XXX за 2018-2020 рр.**

Найменування статті	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення (+; -) 2020 р. від 2018 р.
На вимогу і менше ніж місяць				
Усього фінансових активів	489983	1204197	1012545	522562
Усього фінансових зобов'язань	125913	970781	1428347	1302434
Чистий розрив за процентними ставками – розрив ліквідності	364069	233416	-415802	-779871
Від 1 до 12 місяців				
Усього фінансових активів	541967	465661	1337217	795250
Усього фінансових зобов'язань	593109	631296	743419	150310
Чистий розрив за процентними ставками	-51142	-165635	593798	644940
Від 12 місяців до 2 років				
Усього фінансових активів	303381	178765	246737	-56644
Усього фінансових зобов'язань	89929	63986	61727	-28202
Чистий розрив за процентними ставками	213452	114779	185010	-28442
Від 2 до 5 років				
Усього фінансових активів	-	227561	221957	x
Усього фінансових зобов'язань	-	-	100000	x
Чистий розрив за процентними ставками	-	227561	121957	x
Більше 5 років				
Усього фінансових активів	-	10699	12597	x
Усього фінансових зобов'язань	-	-	-	x
Чистий розрив за процентними ставками	-	10699	12597	x
Усього				
Усього фінансових активів	1335331	2086883	2831053	1495722
Усього фінансових зобов'язань	903746	1666063	2333493	1429747
Чистий розрив за процентними ставками	431585	420820	497560	65975

Аналіз процентного ризику за активами і зобов'язаннями на вимогу вказує на позитивний чистий розрив за процентними ставками у 2018 та

2019 рр. в обсягах 364069 млн грн та 233416 млн грн відповідно та негативний розрив за процентними ставками у 2020 р. в обсягах 415802 млн грн.

Позитивний розрив за процентними ставками вказує на перевищення фінансових активів над зобов'язаннями, за негативного розриву за процентними ставками відбувається навпаки: зобов'язання перевищують активи.

Перевищення зобов'язань над активами генерує у собі процентний ризик оскільки процентні витрати є більшими за доходи.

Аналіз процентного ризику в періоді від 1 місяця до 12 місяців вказує на негативний розрив за процентними ставками у 2018-2019 рр. в обсягах 51142 млн грн та 165635 млн грн та позитивний розрив за процентними ставками у 2020 р. в обсягах 593798 млн грн.

Аналіз активів та зобов'язань на період залучення від 12 місяців до 2 років вказує на позитивний розрив за процентними ставками в 2018-2020 рр. в обсягах 213452 млн грн, 114779 млн грн та 185010 млн грн, що вказує на те, що ці активи та зобов'язання не провокують процентний ризик.

Аналіз активів та зобов'язань на період від 2 до 5 років вказує на відсутність даного ризику у 2018 р., оскільки даних активів і зобов'язань не має, та позитивний чистий розрив за процентами, що не провокує процентний ризик у 2019-2020 рр. в обсягах 227561 млн грн та 12597 млн грн.

Аналіз активів та зобов'язань залучених на період більше 5 років вказує на те, що даний ризик відсутній у 2018 р., бо ці активи і зобов'язання відсутні та мінімальний процентний ризик у 2019-2020 рр. оскільки чистий розрив за процентами є позитивним та складає 10699 млн грн та 12597 млн грн.

Вцілому банк має позитивний чистий розрив за процентними ставками, що вказує на те, що процентний ризик банку є незначним.

Проаналізуємо нормативи відносно кредитного ризику для XXX за 2018-2020 рр. за даними додатків А-В (таблиця 2.14).

Таблиця 2.14

**Аналіз динаміки стану дотримання нормативів кредитного ризику
XXX за 2018-2020 рр.**

Найменування статті	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення (+; -) 2020 р. від 2018 р.
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента – Н7 (не більше 25 %), %	17,2	18,9	20,7	3,5
Норматив великих кредитних ризиків – Н8 (не більше 800 %), %	87,8	69,7	80,5	-7,3
Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними із банком особами – Н9 (не більше 25 %), %	28	23,1	16,5	-11,5

Аналіз кредитного ризику вказує на незначний кредитний ризик, оскільки всі показники відповідають нормативам:

- норматив максимального розміру відносно кредитного ризику стосовно одного контрагента складає 17,2 %, 18,9 % та 20,7 % відповідно у 2018-2020 рр.;
- норматив стосовно великих кредитних ризиків відповідно у 2018-2020 рр. складає 87,8 %, 69,7 % та 80,5 %;
- норматив стосовно максимального обсягу ризику, котрий є кредитним за операціями з особами, котрі пов'язані із банком перевищує норматив у 2018 р. (становить 28 %), та відповідає нормативам у 2019-2020 рр. і складає відповідно 23,1 %, 16,5 %.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

3.1. Засоби оптимізації ризиків за пасивними операціями комерційного банку

Банківський менеджмент здійснює управління стосовно пасивів ще з 60 років двадцятого століття. Варто відзначити, що управління пасивами передбачає використання певних інструментів, котрі впливають на обсяги залучення, терміни та ціну залучення. Використання цих інструментів формує можливість до зменшення банківського ризику за пасивними операціями.

Отже, вважаємо, що управління ризиками стосовно операцій банку, що є пасивними – це по суті управління джерелами коштів, термінами залучення та їх ціною. Кожна банківська установа прагне до скорочення витрат на залучення коштів з ціллю максимізації прибутку. На шляху скорочення витрат у прагненні максимізації прибутку формуються ризики пасивних операцій відносно діяльності комерційних банків. Саме формування оптимального співвідношення стосовно строків, обсягів залучення та ціни цього залучення забезпечує стабільність діяльності банківської установи. Однак, тут варто відзначити, що використання певних стратегій стосовно формування капіталу банку та ставлення менеджера до фінансового ризику впливає на кінцевий результат діяльності та ймовірність і обсяги ризику. Безперечно, що банки прагнуть до довгострокового залучення коштів, оскільки ці кошти в подальшому інвестуються у довгострокові активи, котрі сформують стабільний прибуток, при чому прибуток буде вищий в порівнянні із інвестуванням коштів у короткострокові активи. Однак, довгострокове залучення коштів з подальшим його інвестуванням у довгострокові активи провокує формування ризику незбалансованої ліквідності банку. Саме з ціллю оптимізації обсягу, структури та ціни пасивів використовують цінові та нецінові стратегії стосовно

управління пасивами. Управління пасивами починається на стратегічному рівні із формування стратегії управління відносно пасивів та з інтеграцією даної стратегії в загальну стратегію банку. Варто також сказати і про те, що стратегія стосовно пасивів повинна бути побудована у відповідності із стратегією стосовно активів банку. Тобто залучення коштів повинно враховувати ефективність стосовно здійснення їх розміщення у подальшому, оскільки розрізненість підходів стосовно управління активами і пасивами може призвести до скорочення прибутків, і навіть до збитків. Управління пасивами і активами як єдиною системою на стратегічному та операційному рівні формує потенційну можливість стосовно збільшення прибутків шляхом контролю витрат, доходів та ліквідності банку враховуючи синергію банківських ризиків.

Мінливість стосовно ставок залучення і розміщення коштів призводили до банкрутства багатьох банківських установ та вимагали пошуку нових підходів до управління з ціллю здійснення прибуткової діяльності. Управління потоками фінансів банку з використанням інтегрованого підходу на базі пасивів і активів – це шлях, що зменшує ризики та максимізує прибутки. Сутність інтегрованого підходу полягає у тому, що і витрати, і доходи є сторонами банківського балансу, котрі формують прибуток. Скорочення витрат стосовно пасивів, як і збільшення активів – це також шлях до отримання прибутку, його максимізації. Даний підхід вимагає узгодженості стосовно здійснення управління як на стратегічному, так і на тактичному рівні.

Так, довгострокове управління стосовно пасивів передбачає оцінку показника ROE – прибутку на капітал в інтеграції з оцінкою показника ROA – прибутку на активи. Короткострокове управління здійснюється на базі щоденного управління балансом банку. Варто також акцентувати на тому, що високий рівень інфляції, нестабільність відносно політики та економіки робить досить складним формування прогнозу цін на залучення та розміщення ресурсів банку. Отже, управління ризиками пасивних операцій банку розпочинається саме із формування стратегії та окреслення конкретних методів

Таблиця 3.1

Інтегрований стратегічний підхід до управління фінансовими ризиками за пасивними та активними операціями банків

Стратегії	Підходи
Стратегія максимізації прибутку та Ризику	Традиційний підхід - незбалансований: об'єднання джерел здійснення фінансування без врахування термінів їх залучення, ціни залучення. Зв'язки між зобов'язаннями та їх розміщенням в активні операції не враховуються. Пріоритети стосовно розміщення формує управлінський персонал банку. Переваги: простота використання. Недоліки: формування ризику незбалансованої ліквідності, залежність від суб'єктивізму менеджера, орієнтація на забезпечення ліквідності знижує прибуток
Стратегія мінімізації ризику та оптимізації прибутку	Альтернативний підхід – збалансований: розподіл джерел фінансування за строками та ціною і врахування даного поділу при їх інвестуванні в активи. Переваги: зниження ризику незбалансованої ліквідності. Недоліки: необхідність відстеження постійного балансу за строками та ціною, трудомісткість методу, скорочення доходів при відсутності потрібного джерела інвестування пасивів в активи

Варто відзначити, що на сьогодні відсотковий ризик – це ризик, який найбільш гостро впливає на діяльність банківських установ та є систематичним ризиком для банку. Слід сказати і про те, що валютний ризик – це ризик одночасно і активних, і пасивних банківських операцій, оскільки відсоткові ставки формуються як відносно депозитів, так і відносно кредитів. Однак, хоча і рівень відсоткових ставок залежить від зовнішніх чинників все ж таки банки можуть здійснювати ефективне управління даним ризиком маневруючи між залученням та розміщенням коштів за строками і ціною. Саме інтегрований підхід до управління банківськими ризиками за активними і пасивними операціями формує можливість ефективного управління ризиком зміни відсоткових ставок. Теоретично даного ризику можна уникнути за збалансування активів відносно пасивів банківської установи.

Основними сталими стосовно даного управління є строки та ціна пасивів і активів. Змоделюємо ситуацію управління відсотковим ризиком з використанням збалансованого та незбалансованого підходу (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Управління відсотковим ризиком ХХХ станом на 2020 р.

Депозити / кредити	Терміни залучення депозитів / терміни надання кредитів, днів						Сума залучення / розміщення, млн грн
	30-60	61-90	91-180	181-270	271-366	від 366	
<i>Незбалансований підхід</i>							
Строковий депозит	4	5	6	6,5	7	7,5	150000
Кредит	15	16	17	18	19	19,5	150000
Спред	11	11	11	11,5	12	12	
Прибуток банку	2712	4068	8137	12760	18049	36000	x
Прогноз зміни ставок по строковим депозитам – розміщення	4,4	5,4	6,5	7,5	8,5	9	x
<i>Збалансований підхід</i>							
<i>Консервативний підхід</i>							
Спред з урахуванням прогнозних змін	14,3	14,7	14,0	13,1	11,9	4,4	x
Прибуток банку	3528	5450	10356	14546	17835	13130	x
<i>Помірний підхід</i>							
Спред з урахуванням прогнозних змін	14,3	14,7	14,0	12,9	11,2	10,5	x
Прибуток банку	3528	5450	10326	14364	16908	31500	x
<i>Агресивний підхід</i>							
Спред з урахуванням прогнозних змін	14,3	14,7	13,9	12,7	10,9	10,1	x
Прибуток банку	3528	5437	10265	14090	16349	30390	x

Аналіз даних табл. 3.2 вказує на доцільність використання збалансованого методу при формуванні депозитів та кредитів на період менше року, та недоцільність даного використання на період від одного року, оскільки у цих випадках прибуток є меншим ніж прибуток від незбалансованого підходу за якого всі ресурси залучені банком направляються у довгострокові активи, однак у даному випадку і ризик незбалансованої ліквідності є досить значним. За збалансованого підходу нами виділено помірний, консервативний та агресивний підхід. Відповідно за консервативного підходу ризик незбалансованої ліквідності є мінімальним, однак і прибуток є меншим за використання помірною та агресивного підходів. В межах збалансованого підходу агресивний підхід забезпечує максимальний прибуток, однак, варто сказати, що ризик за використання цього підходу також зростає. Варто

відзначити, що кінцеве рішення стосовно оптимізації пасивів і активів залишається за менеджером банку і тут не існує єдиного прийняттого підходу. За агресивного підходу банк наражається на відсотковий ризик в значних обсягах. Шлях до зниження даного ризику - використання з ціллю управління показнику гепу.

Показник гепу є відображенням чутливості змін у ставках відсотка за пасивними та активними операціями. Розрахуємо показник гепу для ХХХ за 2018-2020 рр. (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

**Дослідження чутливості до відсоткового ризику за показником гепу
для ХХХ за 2018-2020 рр.**

Показники	2018 р.		2019 р.		2020 р.		Відхилення (+;-), 2020 р. від 2018 р.
	Актив	Пасив	Актив	Пасив	Актив	Пасив	
Депозити всього, млн грн	X	1545616	x	2252097	x	1666024	x
Збалансовані за строками, млн грн	140651	140651	675629	675629	499807	499807	x
Чутливі до змін ставки, млн грн	293667	707892	675629	1351258	366525	1166217	x
Нечутливі до змін ставки, млн грн	837724	401860	927370	463685	942826	386404	x
Неробочі активи / безпроцентні пасиви, млн грн	272028	81918	185474	216386	200930	231842	x
Показник гепу, млн грн	-414225		-675629		-799692		+385467
Індекс відсоткового ризику, %	-32,6		-29,7		-44,2		+11,6

Аналіз даних табл. 3.3 для ХХХ вказує на зростання негативного ефекту за гепом в динаміці на 385466 млн грн, що підвищує індекс відсоткового ризику на 11,6% та є негативним для банку.

Враховуючи показник гепу за 2020 р. для АТ «Полтава-банк» змодельюємо як вплине зміна відсоткових ставок на маржу в межах досліджуваного нами банку (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

**Дослідження впливу показнику гепу на зміну відсоткових ставок
для ХХХ за даними 2020 р.**

Варіанти розрахунку	Варіанти зміни відсоткової ставки						
	1	2	3	4	5	6	7
Показник гепу, млн грн	-799692	-799692	-799692	-799692	-799692	-799692	-799692
Індекс відсотково-го ризику за показником гепу, %	-44,2	-44,2	-44,2	-44,2	-44,2	-44,2	-44,2
У бік зростання відсоткові ставки, %	0,5	1	1,5	2	2,5	3	3,5
У бік скорочення відсоткові ставки, %	0,5	1	1,5	2	2,5	3	3,5
Вплив гепу за умови зростання відсоткової ставки, млн грн	-3998	-7997	-11995	-15994	-19992	-23991	-27989
Вплив гепу за умови скорочення відсоткової ставки, млн грн	3998	7997	11995	15994	19992	23991	27989

Аналіз даних табл. 3.4 вказує, що у випадку якщо відсоткові ставки на ринку зростуть стосовно депозитів, то банк недоотримає прибуток, і відповідно чим більші обсяги стосовно зростання відсоткової ставки, тим більше

недоотримання прибутку. При скороченні відсоткових ставок в тих же обсягах, навпаки – банк отримає додатковий прибуток.

Отже, метод гепу надає можливість для банку здійснювати контроль та управління банківським ризиком.

Вважаємо, що кваліфікований менеджмент банку та формування ефективної загальної стратегії діяльності банку, в яку повинна бути інтегрована стратегія стосовно управління депозитами, – шлях до скорочення ризиків пасивних операцій та відповідно максимізації прибутку банку.

Вагомою складовою стосовно генерації ризику втрати фінансової стійкості банку є його зобов'язання, тобто позиковий капітал. Позиковий капітал банк залучає на різні терміни, під різні відсоткові ставки і кожен із цих видів позикового капіталу за термінами і відсотковими ставками генерує у собі різний обсяг ймовірного ризику пасивних операцій. Саме тому, вважаємо за доцільне з ціллю здійснення управління ризиками пасивних операцій розподілити зобов'язань банку за строками стосовно їх погашення, що в подальшому дозволить врахувати даний розподіл при інвестуванні їх в активи та зменшити ризики як за пасивними операціями, так і за активними (табл. 3.5).

Дослідження зобов'язань стосовно строків залучення показало, що банк має найбільші залучення на період до 12 місяців у 2018 р. (складають 1456723 млн грн) і менші залучення на період, що перевищує термін 12 місяців (складають 149891 млн грн), що вказує на генерування ризику втрати фінансової стійкості, оскільки короткострокові залучення в майбутньому майже не генерують прибуток, однак дозволяють збільшувати ліквідність банку. Аналогічною є ситуація у 2020 р., який також генерує зростання ризику втрати фінансової стійкості банку в майбутніх періодах, поскільки зобов'язання на термін до 12 місяців переважають: зобов'язання на термін до 12 місяців складають 2188485 млн грн, на термін, що перевищує 12 місяців - 195174 млн. грн.

Ситуація змінилась на зниження ризику втрати фінансової стійкості банку у 2019 р., бо у цьому році залучення на термін більше за 12 місяців

(складають 1740258 млн грн) перевищують залучення на термін до 12 місяців (складають 120543 млн грн).

Таблиця 3.5

Аналіз динаміки та структури зобов'язань за строками їх погашення ХХХ за 2018-2020 рр.

Найменування статті	2018 р.		2019 р.		2020 р.		Відхилення (+; -) 2020 р. від 2018 р.	
	до 12 місяців	більше 12 місяців	до 12 місяців	більше 12 місяців	до 12 місяців	більше 12 місяців	до 12 місяців	більше 12 місяців
Кошти банків	-	-	-	-	-	80000	-	80000
Кошти клієнтів	1445683	99933	1602149	63875	2171457	80640	725774	-19293
Зобов'язання за поточним податком на прибуток	6899	-	8853	-	6559	-	-340	-
Відстрочені податкові зобов'язання	-	49958	-	49945	-	29345	-	-20613
Резерви за зобов'язаннями	102	-	142	-	160	-	58	-
Зобов'язання орендаря з лізингу	-	-	-	6723	2130	3059	2130	3059
Інші фінансові зобов'язання	573	-	-	393	1396	-	823	-
Інші зобов'язання	3466	-	-	8178	8913	-	5447	-
Усього зобов'язань	1456723	149891	120543	1740258	2188485	195174	731762	45283

Варто відзначити, що зобов'язання у вигляді коштів банку наявні в ХХХ лише у 2020 р. на період більше 12 місяців в обсягах 80000 млн грн. Зобов'язання у вигляді коштів клієнтів займають найбільшу питому вагу у складі зобов'язань на період до 12 місяців і на період більше ніж 12 місяців. В динаміці ці зобов'язання зростають на 725774 млн грн на період до 12 місяців і скорочуються в обсягах 19293 млн грн на період більше 12 місяців, що генерує у собі зростання ризику зниження відносно фінансової стійкості банку. Мають тенденцію до скорочення відстрочені податкові зобов'язання, що зменшує обсяги використання безкоштовного для банку капіталу.

Вважаємо, що дослідження розподілу зобов'язань за строками та динамікою за декілька років дозволить виявити місця генерації ризику в позикового капіталу і врахувати дану генерацію в майбутніх періодах планування формування зобов'язань маневруючи між необхідністю зобов'язань для їх інвестування в активи та ризиком зниження фінансової стійкості банку.

3.2. Шляхи мінімізації ризиків за активними операціями комерційного банку

Проведене дослідження показало необхідність здійснення управління ризиками одночасного за пасивними та активними операціями, власне так можливо зменшити відсотковий ризик, котрий властивий як депозитам, так і кредитам.

Мінімізація ризику за активними операціями окрім відсоткового ризику передбачає здійснення управління ризиком незбалансованої ліквідності.

Варто відзначити, що ризик ліквідності також тісно пов'язаний із пасивними операціями, хоча і належить до ризиків активних операцій.

Основними причинами стосовно формування ліквідності банку є: кредитні заявки, зняття коштів клієнтами, настання строків погашення

стосовно депозитів та заборгованості банку, виплати дивідендів власним акціонерам.

Отже, ризик ліквідності є ризиком, котрий може виникнути як в результаті здійснення банком активних дій, так і пасивних (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Генерація ризику незбалансованої ліквідності банку в межах банківських операцій та джерела його подолання

Операції банку	Генерація ризику	Джерело подолання
Активні	1. Надання кредитів 2. Купівля цінних паперів	1. Продаж активів 2. Доходи від банківських послуг 3. Надходження коштів клієнтів від погашення кредитів
Пасивні	1. Зняття коштів клієнтами з власних рахунків 2. Погашення заборгованості за позиками 3. Платежі до бюджету 4. Виплата дивідендів	1. Депозитне залучення 2. Позики банку 3. Операції репо 4. Емісія цінних паперів

Варто відзначити, що ризик ліквідності відносно діяльності банку перебуває у прямій залежності від структурованості кредитного портфеля банку.

Проблематика стосовно ліквідності коштів у банків виникає повсякчас, однак з ціллю уникнення або ж зменшення ризику незбалансованої ліквідності дану проблематику варто тримати на постійному управлінському та аналітичному контролі.

Управління ризиком незбалансованої ліквідності також повинно починатися із управління на стратегічному рівні з інтеграцією у загальну стратегію діяльності банку.

Стратегії управління ліквідністю банку та методи оцінки потреби банку в ліквідних активах подані в межах табл. 3.7.

Використовуючи методи та стратегії управління ризиками незбалансованої ліквідності банку відображені в табл. 3.7 проведемо оцінку

ризикую незбалансованої ліквідності банку на основі аналізу рівня осідання грошових коштів (табл. 3.8).

Таблиця 3.7

Стратегії управління ліквідністю банку та методи оцінки потреби в ліквідних активах

Стратегії	Методи
1. Стратегія трансформації активів – за необхідності всі активи перетворюють в ліквідну форму. Переваги: легкість застосування, мінімальний ризик. Недоліки: втрата майбутніх доходів за продажу активів. 2. Стратегія позики ліквідних активів – за необхідності високоліквідні кошти позичаються. Переваги: не потребує вивільнення коштів з працюючих активів Недоліки: потреба у високорозвинутих фінансових ринках, складність застосування, формує великий ризик. 3. Стратегія збалансування ліквідності – за необхідності частина високоліквідних коштів купується на ринку, а частина нагромаджується самостійно. Переваги: прогнозованість змін, компромісність, що маневрує між ризиком та дохідністю Недоліки: потреба у постійному моніторингу	1. Метод оцінки потоків грошей – фондовий пул – метод, що передбачає аналіз співставності потреби в ліквідних активах з джерелами стосовно їх надходження. Ліквідність зростає за зростання депозитів і скорочення кредитів, і навпаки. 2. Метод поділу джерел фінансування – структуризація, передбачає розподіл активів залежно від джерел здійснення їх фінансування за строками. Передбачає здійснення аналізу рівня осідання коштів за строками. 3. Метод аналізу показників ліквідності – управлінські дії стосовно забезпечення ліквідності на базі дослідження показників ліквідності банку.

Аналіз рівня осідання коштів – інструмент управління ризиком незбалансованої ліквідності банку, котрий дозволяє своєчасно, у короткостроковій перспективі виявити нестачу високоліквідних активів, що дозволить прийняти заходи на їх поповнення (за необхідності) з ціллю зменшення ризику незбалансованої ліквідності банку. Аналіз динаміки (табл. 3.8) надходжень активів банку протягом трьох місяців вказує на зростання цього показника в динаміці, що є позитивним, відповідно зростає і середньоденне надходження коштів до банку. Зростання надходжень скорочує ризик незбалансованої ліквідності в межах досліджуваного нами банку.

Вцілому на протязі кварталу до банку на його рахунок надійшло коштів в обсязі 72012 млн грн, при цьому середньоденне надходження становило 3310 млн грн.

Таблиця 3.8

**Аналіз рівня осідання грошових коштів
XXX станом на перший квартал 2020 р.**

Показники	1 місяць	2 місяць	3 місяць	Усього
Надходження за період	17146	34291	20575	72012
Кількість днів періоду	21	22	22	65
Середньоденні надходження	816	1559	935	3310
Сума залишків за період	4286	5715	2939	12941
Середньоденних залишок	204	260	134	597
Оборот за видачою коштів	12859	28576	17635	59071
Середньоденний оборот	612	1299	802	2713
Рівень осідання коштів, %	25,0	16,7	14,3	18,0
Тривалість зберігання, дні	7	4	4	15

Варто відзначити, що за поточним рахунком в межах банку окрім надходжень є і певні платежі, власне з ціллю дослідження ліквідності в короткостроковій перспективі (як і у довгостроковій) варто враховувати як надходження, так і платежі банку. Отже, сума залишків коштів на рахунку банку враховуючи платежі становить 12941 млн грн за квартал, за середньоденних залишків в обсязі 597 млн грн. Показник стосовно рівня осідання коштів в межах кварталу складає 18 % та має тенденцію до скорочення на протязі трьох досліджуваних місяців, отже банку потрібно прагнути до зростання надходжень та скорочення витрат за поточним рахунком, що дозволить підвищити показник рівня осідання коштів банку і в свою чергу зменшить ризик незбалансованої ліквідності банку. Показник середнього періоду зберігання коштів на поточному рахунку банку також має тенденцію до скорочення, що є негативним стосовно зростання ризику незбалансованої ліквідності банку. Вважаємо також, що з ціллю забезпечення ефективного управління ризиком незбалансованої ліквідності банку потрібно аналізувати в короткостроковій перспективі і зобов'язання банку з метою точного прогнозування вихідних грошових потоків. Так, власне управління ризиком незбалансованої ліквідності передбачає здійснення розподілу зобов'язань на

змінну та постійну частину. Даний аналіз дозволить більш ефективно здійснювати інвестування зобов'язань в активи тримаючи при цьому баланс ліквідності (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Аналіз стабільності зобов'язань ХХХ станом на 2020 р.

Група зобов'язань	Сума	Рівень відносно осіданні коштів, %	Змінна частина	Стабільна частина	Питома вага змінної частини	Питома вага стабільної частини
Поточні	1520020	67,5	1326977	193043	87,3	12,7
Мінливі	667565	29,6	267694	399871	40,1	59,9
Стабільні	64512	2,9	6516	57996	10,1	89,9
Усього	2252097	X	x	x	x	X

Згідно даних табл. 3.9, змінна частина поточних зобов'язань складає 1326977 млн грн, ці зобов'язання варто враховувати при інвестуванні в активи на період 3-7 днів. В межах поточних зобов'язань стабільна частина складає 12,7 % або 193043 млн грн, ці кошти можна інвестувати в активи на період від 1 до 2 місяців.

Обсяги змінної частини мінливих зобов'язань складають 40,1 % або 267694 млн грн, ці кошти варто також інвестувати на період від 1 до 3 місяців. Стабільна частина за мінливими зобов'язаннями складає 59,9 % або 399871 млн грн, що дозволяє інвестувати ці кошти в активи на період від 3 до 5 місяців.

Стабільні зобов'язання можна інвестувати в активи на період від 6 місяців і довше. Саме аналіз зобов'язань за стабільністю дозволяє більш точно планувати їх інвестування в активи не формуючи як надмірні резерви ліквідності, так і їх нестачу, що формує можливість до скорочення ризику незбалансованої ліквідності банку.

Вважаємо також за необхідне з ціллю управління ризиком незбалансованої ліквідності банку доцільним здійснювати розподіл активів за строками здійснення погашення (табл.3.10 за додатками А-В).

Таблиця 3.10

**Аналіз динаміки активів за строками їх погашення
XXX за 2018-2020 рр.**

Найменування статті	2018 р.		2019 р.		2020 р.		Відхилення (+; -) 2020 р. від 2018 р.	
	до 12 місяців	більше 12 місяців	до 12 місяців	більше 12 місяців	до 12 місяців	більше 12 місяців	до 12 місяців	більше 12 місяців
Готівкові кошти	185773	-	351390	-	298327	-	112554	-
Кредити та заборгованість в банках	737	-	635	-	21474	-	20737	-
Кредити та заборгованість клієнтів	278234	673529	610507	375517	485464	482168	207230	-191361
Інвестиції в цінні папери	685208	8357	701462	14456	1515012	-	829804	-8357
Інвестиційна нерухомість	43596	-	-	27573	-	9146	-43596	9146
Дебіторська заборгованість за поточним податком на прибуток	-	-	712	-	712	-	712	-
Основні засоби та нематеріальні активи	-	404432	-	411093	-	313771	-	-90661
Активи з права користування	-	-	-	6369	-	4611	-	4611
Інші фінансові активи	13124	-	6563	-	3357	-	-9767	-
Інші активи	23195	-	24679	-	18756	-	-4439	-
Необоротні активи утримувані для продажу та активи групи вибуття	6567	-	4494	-	7720	-	1153	-
Усього активів	1236434	1086318	1700442	835008	2350822	809696	1114388	-276622

Розподіл активів за строками погашення (табл. 3.10) показав: зростання готівкових коштів в обсягах 112554 млн грн; зростання кредитів та

заборгованості в банках на період до 12 місяців на 20737 млн грн; зростання кредитів та заборгованості клієнтів на період до 12 місяців на 207230 млн грн та скорочення кредитів і заборгованості клієнтів у період більше ніж 12 місяців в обсягах 191361 млн грн; зростання інвестицій в цінні папери на період до 12 місяців на 829804 млн грн та скорочення інвестицій в цінні папери на період більше 12 місяців на 8357 млн грн; скорочення інвестиційної нерухомості на період до 12 місяців на 43596 млн грн та зростання інвестиційної нерухомості на період більше 12 місяців на 9146 млн грн; появу активів з права користування на період більше 12 місяців у 2019-2020 рр. в обсягах 6369 млн грн та 4611 млн грн; скорочення інших фінансових активів на строк менше 12 місяців на 9767 млн грн; скорочення інших активів на строк менше 12 місяців в обсягах 4439 млн грн; зростання активів необоротних утриманих на продаж на термін не більше 12 місяців на 1153 млн. грн. Вцілому відбулося зростання активів, що утримуються на період 12 місяців в обсягах 1114388 млн грн та скорочення активів, які утримуються на період більше 12 місяців в обсягах 276622 млн грн. Отже, варто сказати, що банк має досить високу ліквідність, однак висока ліквідність зменшує обсяги прибутку та генерує ризик зменшення фінансової стійкості банку. Вважаємо, що розподіл активів за строками та ще й у динаміці за декілька років надасть можливість вчасного виявлення джерела генерації ризику незбалансованої ліквідності з ціллю подальшого його подолання.

Наступним кроком на шляху здійснення управління ризиками за активними операціями, з нашого погляду, повинно стати управління валютним ризиком, зокрема вважаємо за доцільне змоделювати ситуацію впливу змін курсу гривні стосовно інших валют та валютного ризику на зміни в прибутку або ж збитку та зміни у капіталі власному XXX за 2018-2020 рр. (табл. 3.11). Аналіз даних табл. 3.11 вказує на те, що зміцнення долара на 5 % спровокувало зростання прибутку / капіталу на 17 млн грн у 2018 р. та його скорочення у 2019-2020 рр. в обсягах 193 млн грн та 81 млн грн.

Таблиця 3.11

Вплив валютного ризику на зміни у прибутку / збитку та зміни у капіталі власному за умови зміни офіційного курсу гривні стосовно валют ХХХ за 2018-2020 рр.

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення (+; -) 2020 р. від 2018 р.
Зміцнення долара США на 5 %	17	-193	-81	-98
Послаблення долара США на 5 %	-17	193	81	98
Зміцнення Євро на 5 %	12	20	-30,6	-42,6
Послаблення Євро на 5 %	-12	-20	30,6	42,6
Зміцнення фунта стерлінгів на 5 %	3	-	-	x
Послаблення фунта стерлінгів на 5 %	-3	-	-	x
Зміцнення російських рублів на 5 %	-	5	8,3	x
Послаблення російських рублів на 5 %	-	-5	-8,3	x
Зміцнення інших валют та банківських металів	50	85	107,4	57,4
Послаблення інших валют та банківських металів	-50	-85	-107,1	-57,1

Послаблення долара США навпаки, спровокувало скорочення прибутку у 2018 р. та його зростання у 2019-2020 рр. у тих же обсягах. Зміцнення Євро на 5 % спровокувало зростання прибутку / капіталу у 2018 р. на 12 млн грн, у 2019 р. на 20 млн грн та його скорочення на 30,6 млн грн у 2020 р.

Послаблення Євро на 5 %, навпаки спровокувало скорочення прибутку у тих же обсягах у 2018-2019 рр. та його зростання у 2020 р. Фунти стерлінгів наявні в банку лише у 2018 р., їх зростання на 5 % спровокувало зростання прибутку на 3 млн грн, і навпаки відбулося за зниження курсу фунта стерлінгів на 5 %.

Зміцнення російських рублів на 5 %, які наявні в банку лише у 2019-2020 рр. спровокувало зростання прибутку на 5 млн грн та на 8,3 млн грн, і навпаки за послаблення російських рублів на 5 %.

Зміцнення інших валют та банківських металів проковує зростання прибутку на 50 млн грн, 85 млн грн та на 107,4 млн грн відповідно у 2018-2020 рр. За послаблення інших валют та металів відбувається зниження прибутку у тих же обсягах.

Проведені нами дослідження, дозволяють аргументувати певні рекомендації з приводу удосконалення управління банківськими ризиками, зокрема:

- підтримувати конкурентні позиції банку, а отже і зменшувати банківські ризики шляхом втілення в банківську діяльність диджиталізованих інновацій;
- здійснювати управління банківськими ризиками системно за інтегрованим підходом стосовно пасивних та активних операцій;
- враховувати інтереси клієнтів банку при формуванні активів і пасивів;
- формувати банківські послуги зручні для клієнтів та цікаві за ціновим діапазоном;
- формувати супутні, безкоштовні послуги, як бонус для клієнтів банку;
- здійснювати інформаційні атаки, рекламні акції, навчання з метою збільшення депозитів та кредитів банку;
- використовувати метод імунізації балансу з метою оптимізації пасивних операцій банку;
- здійснювати страхування фінансових ризиків стосовно депозитних ставок шляхом хеджування ризику з допомогою контрактів ф'ючерс, форвард;
- здійснювати оптимізацію залучення депозитів та їх розміщення згідно стратегії мінімізації ризику та стабілізації прибутку або ж стратегії максимізації фінансового ризику та прибутку;
- досліджувати показник гепу та здійснювати постійний моніторинг кон'юнктурних змін в межах ринку банківських послуг.

ВИСНОВКИ

Дослідивши погляди науковців на ризик загалом та банківський ризик зокрема вважаємо, що банківський ризик є ризиком стосовно недоотримання прибутку, його втрати або ж втрати капіталу внаслідок операцій банку із залучення коштів, їх розміщення та інших активних операцій банку.

З дослідження чинників впливу на банківські ризики випливає, що банківські дії стосовно управління ризиками – це дії спрямовані на управління несистематичними ризиками та пристосування до систематичних ризиків.

Аналіз діяльності ХХХ показав, що:

- банк має зростання процентних доходів в динаміці на 8295 млн грн або на 3,4% і скорочення процентних витрат на 97221 млн грн або на 90,6 %, що призводить до зростання чистого процентного доходу на 14516 млн грн або на 10,4 % і вказує на зниження ризику втрати фінансової стійкості, оскільки процентні доходи значно перевищують процентні витрати. Комісійні доходи за період дослідження в обсягах зросли на 12931 млн грн або на 13,3 %, комісійні витрати зросли на 462 млн грн або ж на 13 %, що вказує на незначну генерацію ризику втрати фінансової стійкості оскільки комісійні витрати зростають у приблизно у тих же темпах, що і доходи, отже не має змоги збільшити темпи наростання прибутку за комісійними операціями. Банк має збиток від операцій з борговими фінансовими інструментами у 2018 р. в обсягах 4094 млн грн та у 2020 р. в обсягах 12 млн грн, що вказує на генерацію ризику зниження фінансової стійкості, однак в динаміці даний вид збитків скорочується, що скорочує ризик зниження фінансової стійкості банку. Чистий прибуток стосовно операцій з валютою, що є іноземною зростає на 986 млн грн або на 5,6%, що є позитивним та знижує ризик втрати фінансової стійкості, бо прибуток – це власний капітал у випадку його реінвестування. У 2020 р. банк має також прибуток стосовно переоцінки валюти, що є іноземною в обсягах 1885 млн грн. Вцілому прибуток стосовно діяльності, котра триває та прибуток відносно іншого періоду зростає на 26459 млн грн або на 28,3%;

- у структурі капіталу банку найбільше джерело стосовно зростання капіталу – це його нерозподілений прибуток, що вказує на зниження ризику втрати фінансової стійкості, оскільки нерозподілений прибуток – це власне джерело у структурі капіталу. Загалом у складі капіталу банку наявні: регулятивний капітал, який складає 33,3 %, і є стабільним напротязі 2018-2020 рр., основний капітал, який за питомою вагою займає 23,3 % у 2018-2019 рр. та 26,7% у 2020 р.; фактично сплачений та зареєстрований капітал, який за питомою вагою займає 18,1 %, 18,5 % та 21,8 % відповідно у 2018-2020 рр., резерви та резервні фонди, яким у структурі капіталу ХХХ належить відповідно 5,6 %, 5,2 % та 5,5 %; емісійні різниці, які є стабільними і складають 60 млн грн у 2018-2020 рр.; у 2018 р. банк має збитки стосовно діяльності минулих років в обсягах 1723 млн грн (0,1% у структурі), що генерує ризик зниження фінансової стійкості банку; додатковий капітал за період дослідження має тенденцію до скорочення на 24,7 %; нерозподілений прибуток є резервом до зниження ризику втрати фінансової стійкості і він має тенденцію до зростання в обсягах 9,6 разів; прибуток поточного року має тенденцію до скорочення на 40,3 %, що підвищує ризик втрати фінансової стійкості банку.

- банк має зростання в динаміці зобов'язань за всіма сегментами, а найбільшу залежність за зобов'язаннями банк має перед юридичними особами, оскільки їх зобов'язання за питомою вагою складають 56,3 %, 48,3 % та 54,2 % відповідно у 2018-2020 рр. Зобов'язання фізичних осіб складають 43,7%, 48 % та 40,7 % відповідно у 2018-2020 рр. та знаходяться на другому місці стосовно залежності банку;

- згідно дослідження нормативу адекватності регулятивного капіталу для ХХХ варто сказати про те, що власники на себе приймають 35,6 %, 36,8 % та 40,4 % ризику, при цьому цей ризик зростає динамічно і є вищим за норматив, що вказує на генерацію ризику зниження фінансової стійкості для банку за період дослідження. Ризик стосовно адекватності капіталу, що є основним є також вищим за норматив;

- банк має найбільшу питому вагу у складі активів сегментів корпоративних клієнтів, які складають 53 %, 47,7 % та 33,9 % відповідно у 2018-2020 рр. Активи фізичних осіб за питомою вагою складають 3,2 %, 3,2 % та 2,1 % відповідно у 2018-2020 рр. Активи за інвестиційною діяльністю складають 39,6 %, 36,7 % та 56,1 %, активи за іншими сегментами та операціями складають 4,1 %, 12,4 % та 7,9 % відповідно у 2018-2020 рр.;

- банк має перевищення значень всіх показників згідно нормативів ліквідності, зокрема норматив короткострокової ліквідності банку складає 84,7 %, 102,7 % та 102,3 % відповідно у 2018-2020 рр., що вказує на значну ліквідність банку, однак – це непрацюючий капітал, котрий провокує недоотримання прибутку та ризик зростання показника втрати фінансової стійкості в майбутніх періодах; коефіцієнт покриття ліквідності за всіма валютами також значно перевищує норматив та становить 359,4 %, 351,8 %, 420,8 % відповідно у 2018-2020 рр., що провокує недоотримання прибутку; коефіцієнт покриття ліквідності в іноземній валюті також значно вище за норматив – 467,5 %, 157,7 % та 500,3 % відповідно в 2018-2020 рр., що також провокує недоотримання прибутку.

- банк має значення загальної довгої відкритої позиції, котре не перевищує норматив в досліджуваному періоді, значення загальної короткої валютної відкритої позиції також не перевищує норматив, що вказує на те, що валютний ризик банку є мінімальним;

- в цілому банк має позитивний чистий розрив за процентними ставками, що вказує на те, що процентний ризик банку є незначним;

- банк має незначний кредитний ризик, оскільки всі показники відповідають нормативам.

З ціллю удосконалення управління банківськими ризиками ХХХ, вважаємо за необхідне:

- використовувати стратегії, методи та моделі стосовно управління ризиками в синергії за пасивними і активними операціями банків та використовувати такі підходи до управління пасивами на шляху зменшення

банківських ризиків як геп, дюрація, відкрита та закрита валютна позиція, спред, імунізація балансу;

- здійснюючи управління відсотковим ризиком використовувати стратегію максимізації прибутку та ризику або ж стратегію мінімізації ризику та оптимізації прибутку, які базуються на незбалансованому та збалансованому підходах залежно від поглядів управлінців банку на категорію ризику. Змоделювавши дані стратегії втілені у підходах для ХХХ варто відзначити доцільність використання збалансованого методу при формуванні депозитів та кредитів на період менше року, та недоцільність даного використання на період від одного року, оскільки у цих випадках прибуток є меншим ніж прибуток від незбалансованого підходу за якого всі ресурси залучені банком направляються у довгострокові активи, однак у даному випадку і ризик незбалансованої ліквідності є досить значним. За збалансованого підходу виділено помірний, консервативний та агресивний підхід. Відповідно за консервативного підходу ризик незбалансованої ліквідності є мінімальним, однак і прибуток є меншим за використання помірною та агресивного підходів. В межах збалансованого підходу агресивний підхід забезпечує максимальний прибуток, однак, варто сказати, що ризик за використання цього підходу також зростає;

- використання з ціллю управління показнику гепу, котрий є відображенням чутливості змін у ставках відсотка за пасивними та активними операціями. Аналіз даного показника для ХХХ вказує на зростання негативного ефекту за гепом в динаміці на 385466 млн грн, що підвищує індекс відсоткового ризику на 11,6% і це є негативним для банку в цілому;

- враховуючи показник гепу здійснювати моделювання впливу зміни відсоткових ставок на маржу в межах банку. Згідно проведеного нами моделювання встановлено, що у випадку якщо відсоткові ставки на ринку зростуть стосовно депозитів, то банк недоотримає прибуток, і відповідно чим більші обсяги стосовно зростання відсоткової ставки, тим більше

недоотримання прибутку. При скороченні відсоткових ставок в тих же обсягах, навпаки – банк отримає додатковий прибуток;

- розподілити зобов'язання банку за строками стосовно їх погашення, що в подальшому дозволить врахувати даний розподіл при інвестуванні їх в активи та зменшити ризики як за пасивними операціями, так і за активними;

- використання аналізу рівня осідання коштів як інструменту управління ризиком незбалансованої ліквідності банку, котрий дозволяє своєчасно, у короткостроковій перспективі виявити нестачу високоліквідних активів, що дозволить прийняти заходи на їх поповнення (за необхідності) з ціллю зменшення ризику незбалансованої ліквідності банку. Згідно проведеного нами дослідження стосовно надходжень активів банку протягом трьох місяців встановлено їх зростання в динаміці, що є позитивним і скорочує ризик незбалансованої ліквідності в межах досліджуваного нами банку. Вважаємо також що, з ціллю забезпечення ефективного управління ризиком незбалансованої ліквідності банку потрібно аналізувати в короткостроковій перспективі і зобов'язання банку з ціллю точного прогнозування вихідних грошових потоків. Так, власне управління ризиком незбалансованої ліквідності передбачає здійснення розподілу зобов'язань на змінну та постійну частину. Даний аналіз дозволить більш ефективно здійснювати інвестування зобов'язань в активи тримаючи при цьому баланс ліквідності;

- здійснювати розподіл активів за строками погашення, що дозволить виявити вузькі місця в управлінні та мінімізувати ризик незбалансованої ліквідності;

- моделювати ситуацію впливу змін курсу гривні стосовно інших валют та валютного ризику на зміни в прибутку або ж збитку та зміни у капіталі власному. Аналіз моделювання вказує на те, що зміцнення долара на 5 % спровокувало зростання прибутку / капіталу на 17 млн грн у 2018 р. та його скорочення у 2019-2020 рр. в обсягах 193 млн грн та 81 млн грн. Послаблення долара США навпаки, спровокувало скорочення прибутку у 2018 р. та його зростання у 2019-2020 рр. у тих же обсягах.

Проведені нами дослідження, дозволяють аргументувати певні рекомендації з приводу удосконалення управління банківськими ризиками, зокрема:

- підтримувати конкурентні позиції банку, а отже і зменшувати банківські ризики шляхом втілення в банківську діяльність диджиталізованих інновацій;
- здійснювати управління банківськими ризиками системно за інтегрованим підходом стосовно пасивних та активних операцій;
- враховувати інтереси клієнтів банку при формуванні активів і пасивів;
- формувати банківські послуги зручні для клієнтів та цікаві за ціновим діапазоном;
- формувати супутні, безкоштовні послуги, як бонус для клієнтів банку;
- здійснювати інформаційні атаки, рекламні акції, навчання з метою збільшення депозитів та кредитів банку;
- використовувати метод імунізації балансу з метою оптимізації пасивних операцій банку;
- здійснювати страхування фінансових ризиків стосовно депозитних ставок шляхом хеджування ризику з допомогою контрактів ф'ючерс, форвард;
- здійснювати оптимізацію залучення депозитів та їх розміщення згідно стратегії мінімізації ризику та стабілізації прибутку або ж стратегії максимізації фінансового ризику та прибутку;
- досліджувати показник гепу та здійснювати постійний моніторинг кон'юнктурних змін в межах ринку банківських послуг.